Przesyłka opłacona ryczałtem

AIDAS

VILNIAUS LIETUVIŲ LAIKRAŠTIS
eina tris kartus savaitėje
DUODA NEMOKAMUS PRIEDUS
Ūkininkams — „ŪKININKĄ
Vaikams — „VARPELĮ"

Nr. 43 (125) | Vilnius 1939 m. balandžio 13 d. (ketvirtadienis) | Antri metai

KAS BUS TOLIAU?

Kai visas krikščioniškas pasaulis didįjį penktadienį buvo susikaupęs, tuomet italai pradėjo bombomis ir ugnimi naikinti nedidelę Albanijos valstybę, kuri niekam nepastojo kelio, niekam negrasino. O tačiau nepasotinami italų fašistai nepasitenkino Abisinijos užgrobimu, sulygino su žeme ir Albaniją. Kai skaitytojai gaus šį „Aido" numerį, Albanija galutinai bus jau pavergta, tik gal kur-ne-kur kalnuose narsūs albanai dar kausis su okupantais italais.

Viso pasaulio spauda, visa, dar galinti krikščioniškai galvoti, žmonija pasmerkė kruviną italų fašistų smurtą prieš nekaltuosius albanus. Džiaugėsi tokiu smurtu ir jį pateisino tik vokiečiai, kurių pagrindinė politikos veikla taip pat remiasi smurtu, kurį hitlerininkai plačiai vartoja šantažuodami mažesniąsias valstybes. Tačiau atplėšę nuo Lietuvos Klaipėdą, vokiečiai, berods, daugiau iš nieko negaus be kovos nė sprindžio žemės, nes priešingu atveju vokiečiai kažin ar jaustųsi sotūs ir visą pasaulį užgrobę.

Šį svarbų klausimą trumpai apibūdino vienas žymiausių Lenkijos kariuomenės vadų generolas V. Sikorskis. Jis įdėjo į Varšuvos dienraštį „Kurjer Warszawski" (96 nr.) straipsnį, kuriame tarp kitko skaitome:

„Trečiojo reicho paskutiniųjų laimėjimų vyriausioji priežastis buvo Vakarų didžvalstybių iškrikimas, o ne vokiečių kariuomenės nepaprasta jėga, kuri yra tik legenda. Ištikus paraližui dar neseniai dideles Vakarų pajėgas, prasidėjus nelaimingiems naujų valstybių nesusipratimams, kurie joms neleido susitarti,—Vokietija kaskart drąsiau pradėjo siekti pasaulinės hegemonijos. Naujas Trečiojo Reicho grobinys — Klaipėda, ilgainiui bus padaryta jūrų bazės tvirtove, Vokietijai bus įrankis tolimesnei akcijai į Lietuvą, į Baltijos valstybes ir į Petrapilio vartus.

Nuo pietų pusės apsupimas vykdomas Slovakijoje, kuri, paversta į vokiečių „place d'arme" (kariuomenės įgulos), sustiprinta tvirtovėmis prie Lenkijos sienos, galėtų turėti pirmaeilės reikšmės evantualiam vokiečių kariuomenės žygiui į rytus ir pietų rytus. Tą žygį turėsiančios paruošti ekonominės sutartys. Paskutiniu metu pasirašytoji prekybos sutartis su Rumunija, dienraščio „Deutsche Allgemeine Zeitung" žodžiais tariant, daugiau reiškia, negu kitos panašios tarptautinės sutartys. Trečiasis Reichas tuo būdu užtikrina sau žaliavą ir valgomuosius produktus, o visų pirma jai taip reikalingas ir neįkainojamas varymo medžiagas (žibalą)

Vokietija, kuri 1914 metais paskelbė prevencinį karą prieš jos tariamą apsupimą, šiandieną vykdo plataus masto savo kaimynų apsupimo politiką.

Vokiečiai savo galvojimu priėjo prie nesąmonės, įrodinėdami, kad kiekvienas Vokietijos žygis turįs taikingą pobūdį. Pavyzdžiui, esanti taikinga Berlyno — Rymo ašis ir siūlomas jos prieškomunistinis paktas. Vokiečiai ir Čekoslovakija užimdami sakėsi tai darą taikos sumetimais. Tur būt vokiečiai jaustųsi saugūs tik tada, kai jiems pavyktų užimti visą pasaulį.

Taigi pagaliau reikia suprasti, kad kaip brutalus Čekijos užėmimas, taip ir Klaipėdos užgrobimas— tai III Reicho pagrindinio veikimo etapai. To pagaliau neslepia joks hitlerizmo teoretikas. Tai galima rasti ir knygoje „Mein Kampf", kuri yra vienintelis ir didelio germanizmo atgimimo veikalas, kuris išaiškina jau įvykdytus ar dar numatytus įvykdyti užgrobimus ir užkariavimus.

Rasizmas, tai naujoji vokiečių religija, kuri atpalaidoja vokiečius nuo daugelio dorovinių varžtų. Rasizmas pateisina, kai sulaužoma ko iškilmingiau duotas žodis, pateisina ir visas kitas diplomatines apgaules, tik stato sąlygą, kad visa tai turi būti daroma „Ad majorem Germeniae gloriam" (Didesnei Vokietijos garbei). Fanatizmas ir teroras, apgaudinėjimas, žaibo greitumu panaudojamas jėgos yra tai metodai, kurie apibūdina hitlerizmo veikimą. Tais keliais eidamas hitlerizmas pasiekė valdžią, ne kitomis priemonėmis nori įsigalėti ir pasaulyje.

Tai pagaliau Vakarai suprato. O ir netoli mūsų juntamas atsipeikėjimas, kuris šiuo atveju daug ką iš pagrindų gali pakeisti. Tolimesnį germanizmo žygiavimą gali sulaikyti tiktai sutartini, aiškūs ir tvirti nusistatymai, skubiai pakeisti veiksmais".

Šitaip apibūdina dabartinę Europos padėtį aukštas kariškis, žymus strategas. Iš paduoto straipsnio matyti, kad iš tikro artinamės prie lemiančio momento, kada turės paaiškėti, kas bus toliau. Kalbant apie tai reikia atvirai pasakyti, kad tolimesnis Europos likimas jau negalima spręsti taikos būdu; jis bus sprendžiamas su ginklu rankoje—ir tik ginklas parodys, kas bus Europoje: ar viešpataus nepasotinami hitlerininkai, pavergę visas tautas, ar bendromis jėgomis bus pašalintas hitlerizmo pavojus ir tada ilgą laiką tautos gyvens ramiai ir laisvai.

Kitokios išeities Europai nematyti ir nėra. Tai galutinai paaiškėjo ne tik politikams ir strategams, bet ir plačiosioms žmonių masėms. Naujas Grunvaldas, kuris bus daug didesnis, negu pirmas 1410, negu antras 1914—1918 metais, artinasi dideliais žingsniais.

ALBANIJOS OKUPACIJA

Penktadienį prieš Velykas italų karo laivai priplaukė prie Albanijos krantų ir mėgino iškelti kariuomenę. Bet albanų pasienio kariuomenė pradėjo priešintis. Kelis kartus italų kariuomenė buvo priverčiama slėptis į laivus. Bet po atkaklių mūšių jau tą pačią dieną italų kariuomenė užėmė kelis uostus. Tuo pačiu metu Albanijos uostus italai apšaudė ne tik iš karo laivų, bet bombardavo iš lėktuvų, visai juos sunaikindami.

Mūšiai vyko dvi dienas ir didįjį šeštadienį italai okupavo Albanijos sostinę Tiraną, o Velykų metu užėmė ir visą likusią Albanijos dalį.

Telegramų pranešimu, albanai neatidavė italams be mūšio nė sprindžio žemės. Bet kadangi italai yra daug geriau apginkluoti ir, be to, atplaukė daugiau šimto karo laivų su daugeliu kariuomenės, tai albanai ilgai negalėjo laikytis.

Albanijos karalius Zogu išbėgo į Graikiją, pora dienų anksčiau išvažiavo ir karalienė Geraldina. Tuo būdu italai antrą iš eilės valstybę okupavo su ginklu rankose ir prisijungė prie vadinamosios Rymo imperijos.

Mobilizacija Italijoje

Paskutiniu metu padarė didelį įspūdį gauta žinia apie naują kai kurių atsarginių mobilizaciją Italijoje.

Podraug pranešama, kad italams davus suprasti, jog jie nelies nei Jugoslavijos, nei Graikijos, įtempta padėtis šiek tiek atslūgo, nors dienomis ir naktimis vyksta diplomatų svarbūs pasitarimai. Svarbiausi pasitarimai vyksta Londone ir Paryžiuje. Tačiau neramina anglus ir prancūzus italų įspėjimas, kad Balkanų valstybėse jie nepakęs anglų kišimosi ir iš to kiekvieno momentu galėsią padaryti toli einančių išvadų.

Galimas dalykas, kad nauja Italijoje paskelbta mobilizacija ir yra susijusi su anglų susirūpinimu Balkanų valstybėmis, nuo kurių nenori italai atsisakyti.

Anglai tariasi ir... garantuoja

Albanijos okupacija yra didelis politinis įvykis ne tik todėl, kad italai be jokio pagrindo užpuolė ramiąją Albaniją ir ją okupavo, bet ir todėl, kad toksai žygis dar kartą įrodė, jog Anglija su Prancūzija atrodo esančios bejėgės.

Vietoj veikti, tariasi. Tuo metu, kai italų karo laivynas pradėjo bombarduoti Albanijos uostus, Anglijos premjeras išvyko į Škotiją meškerioti. Dižuravo Londone tik užsienių reikalų ministras Halifaksas.

Telegramų pranešimu, Anglija esanti pasiruošusi užtikrinti Graikijai ir net Turkijai jų sienų neliečiamybę. Ypač dideliame pavojuje atsirado Graikija, su kuria dabar Italija turi 150 kilometrų bendrą sieną ir kiekvienu momentu gali bombarduoti Graikijos salą Korfu.

Tam išvengti, Graikija esą norinti, kad į Korfu sala kuo greičiau atplauktų anglų karo laivai ir tuo būdu Graikijos sienų neliečiamybė būtų apsaugota, kol pasienyje bus pastatytos tvirtovės.

Kartu pranešama, kad Graikijos sostinėje paskelbtas sustiprinimo stovis, visi karininkai atšaukt iš atostogų ir kariuomenė skubiai vežama į Albanijos pasienį.

×

Kartu pranešama, kad paskutinėmis dienomis Londone vyksta svarbūs pasitarimai, kuriuose dalyvauja sugrįžęs į Londoną karalius.

Laukiama, kad Anglija imsis griežtų priemonių. Tuo tikslu Anglijoje karininkai atšaukti iš atostogų ir Viduržemio jūroje esančiam karo laivynui įsakyta būti pasiruošusiam karo veiksmams.

Panaši yra padėtis ir Prancūzijoje, kurios dalis karo laivyno taip išplaukė į Viduržemio jūrą.

Prancūzai kaltina vokiečius

Okupavus Albaniją ir žymiai pablogėjus Europoje politinei padėčiai, pasidarė labai įtartinas vokiečių nusistatymas. Kaip žinia, Berlyno spauda pritarė italų įsiveržimui Albanijon, bet kai dėl to pablogėjo Italijos santykiai su Prancūzija ir Anglija, tai Berlyno spauda stengiasi laikytis nešališkai, lyg niekur nieko.

Tačiau visa prancūzų spauda už santykių įtempimą kaltina ne Rymą, bet Berlyną, kur yra fabrikuojami ne tik vokiški „protektoratai", bet tokių projektų pasiūloma ir italams.

Kartu Paryžiaus dienraščiai nurodo, kad, jei, Olandijoje paskutinėmis dienomis buvo priimta į kariuomenę kelių metų atsarginiai ir pradėtas stiprinti pasienis prie Vokietijos, tai Berlyno tylėjimas atrodo labai įtartinas.

Klaipėdos krašto paskutinis gubernatorius Viktoras Gailius, kuris dabar yra paskirtas Lietuvos komisaru Klaipėdos krašto ūkiniams reikalams sutvarkyti.

Vokiečiai ketina paleisti klaipėdiečius

Kaip buvo rašyta, vokiečiams užėmus Klaipėdos kraštą apie 200 to krašto veiklesnių lietuvių buvo suimta ir uždaryta į kalėjimus. Vėliau dalis suimtųjų buvo paleista, o kiti ir toliau palikti kalėti.

Lietuvos vyriausybė, pasiremdama Vokietijos vyriausybės duotu pasižadėjimu, ėmė daryti žygius, kad būtų paleisti visi kalinami lietuviai.

Paskutinėmis dienomis Lietuvos komisaras V. Gailius tarėsi su Vokietijos Rytprūsių viršininku Kochu. Kauno dienraštis „Lietuvos Aidas" rašo, kad ryšium su tuo pasitarimu yra vilties, kad netrukus bus paleisti visi suimtieji Klaipėdos krašto lietuviai. Jau yra paleisti Simaitis, Šlaža, Lacytis, Ozelis, Baltris, Monstavičius ir kiti.

Toliau tas pats laikraštis dar rašo šitaip:

„Pasitarimai dėl valdžios įstaigų turto perdavimo tęsiami. Yra tikro pagrindo manyti, kad tų įstaigų, kurios veiks Klaipėdos krašte, inventorius bus perduotas Lietuvai. Ypač tai liečia Pedagoginio Instituto, Amatų Mokyklos, Prekybos Instituto ir Valstybės Teatro Klaipėdoje turtą.

Rytprūsių Oberregierungspraesidento Kocho intervencijos dėka „Ryto" bendrovei jau leista veikti. Iš viso iš Vokietijos valdžios įstaigų Klaipėdoje pusės matyti nusistatymas šalinti nesklandumus, kurie buvo pasireiškę pereinamu momentu. Ypač pažymėtina, kad žymi dalis Lietuvos prekių, kurios buvo sukrautos Klaipėdoje siųsti į užsienį arba buvo gautos iš užsienio siųsti toliau į Lietuvą, bet pradžioje buvo vokiečių sulaikytos, dabar jau yra išleistos pagal jų paskyrimą, tai yra į užsienį ar į Lietuvą".

Lenkijos — Anglijos sutartis

Kaip žinia, prieš Velykas Londone viešėjo Lenkijos užsienių reikalų ministras Bekas, kuris tarėsi su atsakingais Anglijos politikais.

Po pasitarimų buvo paskelbta šitokia deklaracija:

1. Pasikalbėjimuose su min. Beku buvo paliesta įvairūs klausimai ir konstatuota, kad abi vyriausybės dėl kai kurių dėsnių yra vienodos nuomonės.

2. Susitarta, kad abi valstybės galinčios sudaryti pastovią savitarpę sutartį, kuri pakeistų dabartinę vienašališką pasižadėjimą, kurį davė Anglijos vyriausybė.

3. Iki kol bus pasirašyta pastovi sutartis, min. Bekas patikrino Anglijos vyriausybei, kad Lenkijos vyriausybė jausis įpareigota teikti pagelbą Anglijos vyriausybei tomis pačiomis sąlygomis, kokios yra numatytos Lenkijai duotame laikinajame pasižadėjime.

4. Kaip laikinis pasižadėjimas, taip ir pastovi sutartis nebus nukreipta prieš jokią valstybę, bet tik turi tikslo garantuoti Lenkijai ir Anglijai savitarpę pagelbą, jei betarpiškai ar tarpiškai būtų grasinama kurios nors valstybės nepriklausomybei.

5. Nustatyta, kad kai kurie klausimai, susiję su platesniu įvairių aplinkybių išaiškinimu, bus dar ištirti prieš pastovios sutarties pasirašymą.

6. Nusistatyta, kad šis nutarimas netrukdys nė vienai vyriausybei sudaryti sutarčių su kitomis valstybėmis taikos labui".

Kada bus ši sutartis pasirašyta ir ratifikuota tuo tarpu dar nežinia. Nieko apie tai nerašo ir lenkų spauda.

×

Spaudoje pasirodė žinių, kad Vokietijos ambasadorius Varšuvoje Lipskis Velykų metu buvo nuvykęs į Berlyną, o iš čia į Varšuvą atvyko Lenkijos ambasadorius Lipskis.

Nerimsta mažesnės valstybės

Visi mažesnieji Vokietijos kaimynai gyvena neramias valandas.

Danijos užsienių reikalų ministras viešėi Paryžiuje ir stengiasi atkreipti Prancūzijos vairuotojų dėmesį į gresiantį jai pavojų.

Olandija savo pajūry pradėjo stiprinti fortus, pakraštų išmėtė minas ir paskelbė mobilizaciją.

Šveicarija nutarė padidinti karo pajėgas ir pagerinti apsiginklavimą.

Labiausiai nerimsta Jugoslavija, nes jos vokiečių mažuma pradėjo kelti galvą ir reikalauti sau kažkokių lengvatų; be to, jos pasieny pietuose Italija pagrobė Albaniją, Jugoslavija turėjo ton pusėn nusiųsti daugiau kariuomenės.

Iš tolimesnių Vokietijos kaimynų subruzdo Rumunija. Turkija ir Graikija. Rumunijos ir Turkijos ministrai po pasimatymo pasisakė už glaudesnį visų Balkanų valstybių bendradarbiavimą. Graikija pasiruošusi leisti Anglijos laivynui naudotis Krito ir Korfu salų uostais. Turkija ir Graikija laukė Anglijos pareiškimo, kad saugosianti jų neliečiamybę, jei pulkų kita valstybė, — Italija ar Vokietija. Anglija nuo to sumanymo atsisakė.

KULTŪRINĖS ŽINIOS

Mūsų broliai Prūsai, Mažoji Lietuva ir Klaipėda

Tautos, kaip šeimynos, skirstosi į tolimesnius ir artimesnius giminaičius, kurių vieni gausesni, kiti ne tiek gausūs, o treti išmiršta, nepalikdami jokių savo atžalų.

Gal būt, ne vienam įdomu, kaip yra buvę senovėje su mūsų tauta, iš kur ji kilusi, kaip atsiradusi ir kokių giminaičių turėjusi. Mokslas į šituos klausimus moka gana tiksliai atsakyti. Pasirodo, lietuvių esama kilusių iš vienos šakos drauge su latviais. Senų senovėje mūsų tėvų tėvai buvo *aisčiai*, kitaip dar vadinami *baltais.* Daugiau kaip prieš tūkstantį metų aisčiai gyveno drauge, nepasidalinę. Bet ilgainiui draugėje netilpdami, jie suskilo, pasidalijo į kelias šakas, kurių kiekviena ilgainiui ėmė kalbėti skirtinga kalba. Aisčiai suskilo į lietuvius, prūsus, jotvingius. Vėliau nuo lietuvių atsiskyrė latviai.

Taigi, galima sakyti, iš vienos aisčių šeimynos išėjo keturi broliai, kurių šiandie tik du tėra gyvųjų tarpe. Tai lietuviai ir latviai. Kiti du broliai jau mirę. Tai jotvingiai ir prūsai. Apie šiuodu pastaruoju broliu labai maža ką težinome. Jie mirdami mums nepaliko apie save daugiau žinių. Bent mes jų neturime. Yra tiktai išlikusių vietovardžių, pavardžių ir prūsų kalba spausdintų pora nedidelių knygučių. Iš jų mes sprendžiame prūsus buvus labai artimus mūsų giminaičius. Prūsai gyveno vakariau už lietuvius, tarp Vislos ir Nemuno žemupių. Tai buvo labai karinga tauta. Tačiau jai buvo lemta žūti nelygioje kovoje su kryžiuočiais, kuriuos XIII a. vienas lenkų kunigaikštis, nebepajėgdamas pats su prūsais kovoti, pasikvietė į pagelbą. Kryžiuočiai tuo metu kaip tik buvo netekę darbo Rytuose, Šventojoje žemėje, kur jie drauge su kitais ordinais buvo įsikūrę ir norėjo atvaduoti tų kraštų, kuriuose gimė, augo ir kentėjo Kristus. Prisidengę krikščionybės platinimo skraiste, kryžiuočiai plėšė ir naikino kraštą, kol po ilgų kovų būdami kur kas galingesni, galutinai pavergė prūsus ir juos ilgainiui visai išnaikino. Dabar jų gyventoje šalyje viešpatauja vokiečiai, tačiau šalis ir toliau vadinama Prūsija, prūsais (vokiškai Preussen).

Be prūsų, iš senų laikų apie Nemuno žiotis gyvena ir lietuviai žemaičiai. Šie, kaip žinome, skirstosi pagal savo tarmę į tris pagrindines dalis: žemaičius *telšiškius, raseiniškius ir klaipėdiškius.* Kiekviena čia minimoji šaka turi savo skirtingą tarmę. Vieni žemaičiai, pavyzdžiui, sako „douna", kiti „dūna", treti „dona". Taip vadina žemaičiai mūsų, rytiečių paprastą *duoną*.

Šių metų kovo mėnesį vokiečiai atėmė dalį mūsų brolių žemaičių „doninink". Klaipėdos *) kraštą, Lietuvos valstybės išėjimą į jūrą, dažnai vadiname dar „Mažąja Lietuva". Tačiau į šią sąvoką įeina ne tik atimtasis Klaipėdos kraštas, bet ir kitos atimtosios apylinkės, kuriose yra nemaža lietuvių ir kurios atgimusiai Lietuvos valstybei niekuomet nepriklausė. Klaidinga tačiau būtų manyti, kad kitos „Mažosios Lietuvos" vietos nėra mums šio to davusios. Tai ir skaudžiausia, kad tie lietuvių tautos kraštai, kuriuose yra daugiausia gražiausios praeities, priklauso ne lietuviams. Tik įsivaizduokime rytines ir vakarines Lietuvos dalis ir bus mums viskas aišku. Tilžė, Ragainė, Lazdynėliai, Stalupėnai ir kiti vardai yra labai glaudžiai susiję su mūsų atgimimo laikais, svajonėmis ir kovomis. *Mažojoje Lietuvoje* gyveno ir rašė pirmas didysis mūsų poetas Kristijonas Donelaitis, miręs 1780 m. Čia taip pat gyveno ir rinko lietuvių dainas bei spausdino Donelaičio raštus Rėza. Čia pasirodė pirmieji lietuviški raštai ir veikė pirmoji lietuvių inteligentija, ėjusi mokslus Karaliaučiaus universitete. O vėliau, uždraudus Didžiojoje Lietuvoje spausdintą lietuvišką raštą, maitino didlietuvius lietuviškais raštais mūsų broliai mažlietuviai. Tilžės, Ragainės miesteliai Lietuvos atgimimo istorijoje bus tol žinomi, kol bus gyva lietuvių tauta. Ėjo raštai iš Mažosios Lietuvos į Didžiąją visokiais sausumos ir jūros keliais. Ten buvo mūsų atgimimo lopšys. Iš Mažosios Lietuvos švietė J. Basanavičiaus „Aušra" ir skambino V. Kudirkos „Varpas".

Skirdami šio numerio „Kultūrines Žinias" Klaipėdos kraštui, vadinasi, tai Mažosios Lietuvos daliai, kurią neseniai vokiečiai atėmė Lietuvos valstybei, persispausdiname iš R. Valsonoko knygos straipsnį „Klaipėda po Prūsais".

Skaitytojas ras čia įdomių žinių apie mūsų pajūrį, prieš Didįjį karą buvusį vokiečių valdžioje.

Apie Klaipėdą, kaip Lietuvos valstybės dalį, pokariniais laikais daug kartų jau buvo rašyta.

*) Pats žodis K l a i p ė d a, kalbininkų nuomone, esąs kilęs iš kuršių žodžio „klaipas", kuris savo keliu buvęs paskolintas iš skandinavų (švedų) „hlaifr", nes iš jų esą išmokę duonos kepti ir aisčių (kuršių „klaipas", latvių „klaips") ir slavų giminės („хлѣбъ"). K ir S 206. Taigi K l a i p ė d a yra D u o n ė d a, lietuviškai tariant". Mat, pro Klaipėdą kadaise buvę gabenama daug javų. Ji „ėsdavusi" duoną.

KLAIPĖDA PO PRŪSAIS

Klaipėdos kraštas kaikuriuo atžvilgiu sudaro savaimingą geografinį vienetą. Tat yra siaura jūrinė juosta, kurios prigimties sienas vakaruose nustato jūros pakrantės linija, pietuose — Nemuno tėkmė, o rytuose — Telšių kalvolygė. Ši juosta, turėdama iš viso 2451 kv. km. ploto, ilgumo turi apie 140 km., o platumo vietomis tiktai 15 — 20 km. Juros, Minijos ir Akmenės upės drauge su Nemunu sudaro krašto upyną.

Turint galvoje šį ypatingą Klaipėdos krašto geografinį pobūdį, tenka pastebėti, kad Nemunas dėl susidariusių čia per šimtmečius politinių sąlygų negalėjo, deja, suvaidinti siejančio vaidmens. Paprastai didžiosios upės sieja ir jungia gulinčius jųjų upynuose kraštus į vieną ūkišką kūną. Tačiau, susidarius būklei, kurioje vyrauja politiniai interesai, kliudą susisiekimo raidai, toms upėms tenka vaidinti kaip tik skiriančiojo faktoriaus vaidmenį. Tatai ir atsitiko Klaipėdos krašte.

Klaipėdos jūrinė juosta tol teturėjo vokietybei didelę politinę reikšmę, kol ji tiesiogiai siejo kryžiuočių ir kardininkų ordinų žemes, o ypač, kol dar nebuvo pabaigta kova dėl Žemaičių. Ir ji tos reikšmės neteko, vos paaiškėjo, kad kova dėl Žemaičių baigėsi lietuvių naudai. Žalgirio mūšis iš karto sumažino Klaipėdos krašto politinę reikšmę vokietybei. Lietuvai prasimušus po Melno taikos prie jūros (Palangoje), vokietybė visiškai neteko politinio intereso šiam kraštui.

Didiesiems istorijos įvykiams besikaitaliojant, Klaipėdos krašto likimas šimtmečių eigoje nuolat būdavo nulemiamas karo sumetimų, kurie iki pat Didžiojo karo, lyg geležiniais pančiais sulaikydavo paprastą krašto augimą. Vokiečiai, turėdami galvoje, kad būsimame kare su rusais Klaipėdos kraštas lengvai gali tekti priešui, žiūrėjo į tą kraštą; kaip į neabejotiną priešo grobį, ir todėl, kiek galėdami, vengė įtraukti jį į didelę Vokietijos susisiekimo sistemą. Rusai gi, laikydami Lietuvą, kaip karo lauką būsimame kare su vokiečiais, stengėsi apsisaugoti nuo to, kad Klaipėdos uostas nebūtų vokiečių išnaudotas, kaipo išeinamoji bazė karo veiksmams Lietuvoje. Todėl jiems rūpėjo, kad tas kraštas susisiekimo atžvilgiu būtų visiškai nuo Lietuvos atskirtas.

Šiomis sąlygomis Klaipėdos kraštas, būdamas tarp dviejų barjerų, Telšių kalvolygės — iš rytų ir Nemuno — iš pietų, liko užkampiu, kurio natūralus plėtojimasis dirbtinai buvo sulaikytas.

Administratyviškai imant, Klaipėdos kraštas pastaraisiais prieš Didįjį karą dešimtmečiais nesudaro atskiro vieneto

Klaipėdos apskritis buvo Karaliaučiaus Regierungsbezirk'o*) dalis, o Šilutės Ragainės ir Tilžės apskritys priklausė Gumbinės Regierungsbezirk'ui. Tasai kraštas padalinamas anaiptol nebuvo pripuolamas Mat, Prūsų valdžiai rūpėjo, kad žūt būt būtų sulaikyta pavojinga Karaliaučiui Klaipėdos uosto konkurencija.

*) valdžios ploto.

Ekonomiškai žiūrint, Klaipėdos krašto visuomet būta ūkinio pobūdžio. Bet vis dėlto Klaipėdos miesto prekyba vaidino svariausį vaidmenį, nes tiktai miestas buvo ir nūdien dar tebėra tas ekonominis centras, kuris nulemia Klaipėdos krašto reikšmę užnugariui.

Nagrinėjant Klaipėdos ekonominę raidą, reikia nurodyti į tai, kad ją lygiagrečiai veikė du itin svarbūs, bet toli gražu nesuderinami veiksniai, būtent: 1) ypatingai palanki ekonominė geografinė pozicija, kurioje glūdi be galo didelės galimybės Klaipėdai, kaip naturaliam viso Nemuno upyno uostui, ir 2) artimojo Karaliaučiaus, Prūsų vyriausybės lepintinio, konkurencija.

Iš šių dviejų veiksnių pastarasis nuveikė palyginti daugiau už pirmąjį ir todėl nieko nuostabaus, kad Klaipėda, kuri Karaliaučiaus būdavo vis daugiau į šoną nustumiama, gaudavo atsikvėpti tiktai didelių žemyno karų laikais, kada karinio ir politino laikotarpio akivaizdoje pragaištingos kraštui Melno sutarties sienos būdavo lyg pašalinamos, sudarydamos uostui patogias sąlygas. Tik tada itin palankios geografinės krašto ypatybės galėdavo visiškai pasireikšti ir Klaipėda — ekonomiškai atsigauti.

Taigi, kiekvienas karas, kuris laikinai panaikindavo Melno taikos sienas, būdavo Klaipėdai pelno šaltinis, nes tada čia nepaprastai kildavo paklausas medžiui ir linams, t y. toms prekėms, kurios visada buvo svarbiausieji Klaipėdos išvežimo produktai.

Tokiais Klaipėdos žydėjimo metais reikia laikyti pirma (1629 — 1635 m.) švedų, o paskiau (1758 m.) rusų okupacijos laikas; vėliau nemažesnės reikšmės Klaipėdai turėjo Amerikos Nepriklausomybės karas (1775 — 1783), Napoleono įvesta (1806 iki 1813) kontinentalinė blokada ir karas (1848—1850) dėl Šlezvig-Holšteino. Bet ypač geras sąlygas Klaipėdoje sudarė Krymo karas (1853—1855), kada, sąjungininkams uždarius visus Rusijos uostus Baltjūry, rusai buvo priversti žymią savo eksporto dalį varyti per Klaipėdos uostą.

Tačiau, kai tik politinė būklė nurimdavo, Klaipėda vėl netekdavo išėjimo į platųjį pasaulį. Uždaryta savo užkampy, ji vėl turėdavo vegetuoti. Savaime aišku, kad tokie kaitaliojęsi svyravimai, dėl kurių žmonės staiga praturtėdavo arba netekdavo įsigytų turtų, o taip pat ekonominis nepastovumas ir kontrabandinės prekybos kilimas gadindavo gyventojus.

Ilgu taikos laikotarpiu po 1870 m. Klaipėda visai susmuko. Mat, Vokietijos tautos ūkio ir ekonominio gyvenimo kėlimas Klaipėdos visiškai nepalietė, kadangi vokiečiai, žiūrėdami į Klaipėdos kraštą kaip į pasienio užkampį, sąmoningai vengė bet kurių stambių atmainų Klaipėdoje, tad atsitiko taip, kad devintam dešimtmety Klaipėdos laivuoklė visiškai žlugo. Kitas dalykas, žymiai paveikęs Klaipėdos susmukimą, buvo vokiečių pastangos kelti Karaliaučiaus uosto pajėgumą ir rusų pastangos plėsti bei remti Liepojos uostą. Sąryšy su tuo Klaipėdos prekyba, ypač javų, linų ir gyvulių pagaliau taip sumenkėjo, kad daugelis senų firmų aštuntame, o ypač devintame dešimtmety, turėjo iš Klaipėdos išsidanginti. Vienatinė prekybos šaka, kuri dėl Karaliaučiaus ir Liepojos konkurencijos nenukentėjo, buvo medžio eksportas.

Kaip atrodė anais laikais Klaipėdos krašto ryšys su Vokietija, geriausiai galima spręsti iš Klaipėdos kronikininko Sembritzko žodžių: **„Nors tai skamba keistokai"**—skaitome pas S e m b r i t z k į, — **„bet iš tikrųjų Klaipėdos miestas beveik jokio ryšio neturėjo su ta Prūsijos provincija, kurioje jis buvo. Ilgą laikotarpį, nuo rudens iki pavasario, kada dėl lietaus ir sniego keliai pasidarydavo dar nepraeinamesni, kaip paprastai, kad net pašto judėjimas negalėdavo reguliariai vykti, jis būdavo pačiam sau ir savo likimui paliktas. Miesto gerovė visad pareidavo tik nuo anglų ir rusų, būtent, nuo gero linų supirkimo Rusijoje ir laimingo medžių suplukdymo iš Rusijos, o taip pat nuo anglų paklauso tų prekių".** Rodos, ryškesnio liudijimo apie ypatingą Prūsų valdžios rūpestingumą Klaipėdos krašto reikalais negalima būtų iš vokiečių lūpų išgirsti.

Ir tikrai, vokiečių susisiekimo politika Klaipėdos krašte buvo tiesiog pragaištinga. Sunku net įsivaizduoti, bet faktas, kad iki pat praėjusio šimtmečio pradžios nebūta nė vieno tinkamo kelio iš Prūsijos į Klaipėdos kraštą. Vienintelis kelias, kuriuo ligtol naudotasi, buvo tas pats, kuriuo kadaise naudojosi sembai ir žemaičiai, padėdami sau kovose prieš kryžiuočius, būtent, kelias, vedąs iš Klaipėdos į Karaliaučių per Kuršių mares. Tiktai 1833 m. Prūsų vyriausybė pasiryžo prailginti Karaliaučiaus—Tilžės kelią iki Lauksargių. Bet ir tasai kelias turėjo tarnauti ne tiek Klaipėdai, kiek susisiekimui su Rusija. Pirmas tinkamas kelias iš Tilžės į Klaipėdą nutiestas tiktai 1854 metais, o krašto vidaus kelių tinklas išplėstas vos pastaraisiais praėjusio amžiaus dešimtmečiais ir tai daugiausia valsčių, vadinasi, pačių žmonių, pinigais. Geležinkeliai taip pat vėlai statyta. Iki 1892 metų krašte būta tiktai vienos linijos, būtent: Tilžė—Klaipėda. Tais metais kalbamoji linija prailginta iki Bajorų (rusų pasieny), o 1902 metais nutiesta šaka iš Pagėgių į Lauksargius.

Aišku, kad tokia vokiečių politika smarkiai kenkė Klaipėdos kraštui.

Dėl susidomėjimo ir rūpestingumo stokos jis pamažu virto apleistu užkampiu. Nuolat žiūrint į jį kaip į pastumdėlį, sulaikyta jo natūralus augimas. Bet užtat reikia pažymėti, kad tas pats vokiečių nerūpestinguma ssavaime sulaikė ir krašto germanizacijos *) greitį.

Tatai atsitiko todėl, kad aukščiau minėtomis susisiekimo sąlygomis vokiečių kolonizacija krašte negalėjo smarkiai plisti. Ypač maža vokiečiai dalyvavo kaimo kolonizacijoje. Jie nėjo į žemės ūkį, įsikurdami tik miesteliuose, kaip pirkliai, amatininkai ir valdininkai. Turint tai galvoje, galima suprasti, kodėl Klaipėdos krašto vokietinimas, palyginti su kitomis Prūsų Lietuvos dalimis, yra žymiai pavėluotas. Padarę antroje XIX šimtmečio pusėje iš Klaipėdos krašto mišrią šalį, vokiečiai vis dėlto nesuskubo padėti stipraus pagrindo galutiniam krašto suvokietinimui.

*) vokietinimo.

Remiantis 1905 metų visuotiniu surašinėjimu, Klaipėdos krašte gyventa:

Klaipėdos apskrityje lietuvių — 26.328, 43,6%, vokiečių — 33.453, 55,2%, kitų — 738, 1,2%. Šilutės apskr. lietuvių — 21.550, 58,8%, vokiečių — 14.694, 40,1%, kitų — 389, 1,1%. Dab. Pagėgių apskr. lietuvių—20.157, 46,%, vokiečių — 23.409, 53,5%, kitų — 134, 03%. Visame Klaipėdos krašte lietuvių— 63.035, 48,3%, vokiečių — 71.556, 50,8, kitų — 1261, 0,9%.

Taigi, remiantis net šiais valdiškos statistikos daviniais, išeina, kad vokiečiai 1905 metais Klaipėdos krašte sudarė tiktai 50,8% bendro gyventojų skaičiaus.

Įdomesnis yra evangeliškų klebonijų almanachas iš 1912 m. Iš jo matyti, kad lietuviai Klaipėdos krašto evangelikų tarpe 1912 metais sudarė absoliučią daugumą. Dedamoji žemiau lentelė rodo, kad tais metais evangelikų būta:

Klaipėdos apskr. Lietuvių — 184.433, t. y. 76.6%; Vokiečių — 5.625, t. y. 23.4%; Iš viso —24.059. Šilutės apskr. 24.149, t. y. 63,2%; Vokiečių — 14.085, t. y. 36.8%; Iš viso — 38.234 Pagėgių apskr. 22.228, t. y. 50,9%; 21.508, t. y. 49.1%; Iš viso 43.736. Klaipėdos mieste ir apyl. 7.000, t. y. 21,5%; Vokiečių — 25.500, t. y. 78,5%; Iš viso — 32.500.

Visame Klaipėdos krašto Lietuvių 71.810, t. y. 51,9%; Vokiečių 66 719, t. y. 48,1%; Iš viso — 138.529.

Bažnytinės statistikos pranašumas prieš valdiškąją šiuo atveju yra tas, kad ji išskiria Klaipėdos miestą atskira pozicija ir tuo įgalina daug tiksliau ištirti kiekvienos apskrities etnografinę sudėtį. Šiaip gi, abiejų aukščiau dedamų lentelių sugretinimas ypatingų skirtumų nerodo.

Remiantis šios statistikos daviniais, galima nustatyti, kad lietuviai prieš karą sudarė absoliučią daugumą kiekvienoj iš trijų Klaipėdos krašto apskričių, būtent: 76,6% — Klaipėdos apskrityje, išskyrus Klaipėdos miestą, 63,2% — Šilutės apskrityje ir 50,9%—Pagėgių apskrityje. Iš šių davinių aiškiai matyti, kad kalbamais metais lietuviai, sudarydami 51,9% bendro gyventojų skaičiaus, neturėjo daugumos tiktai Klaipėdos mieste, kur jų būta iš viso 21,5%, bet užtat neabejotinai jų buvo daugiau visose trijose apskrityse, kur jie, bendrai imant, sudarė 61,1% daugumą.

Turint galvoje, kad bendram vaizdui itin didelę reikšmę turi Klaipėdos miesto etnografinė struktūra, pravers pagvildenti atskirų gyvenamųjų vietų sudėtis kalbos atžvilgiu. Tam tikslui naudojamės 1910 metų surašinėjimo daviniais.

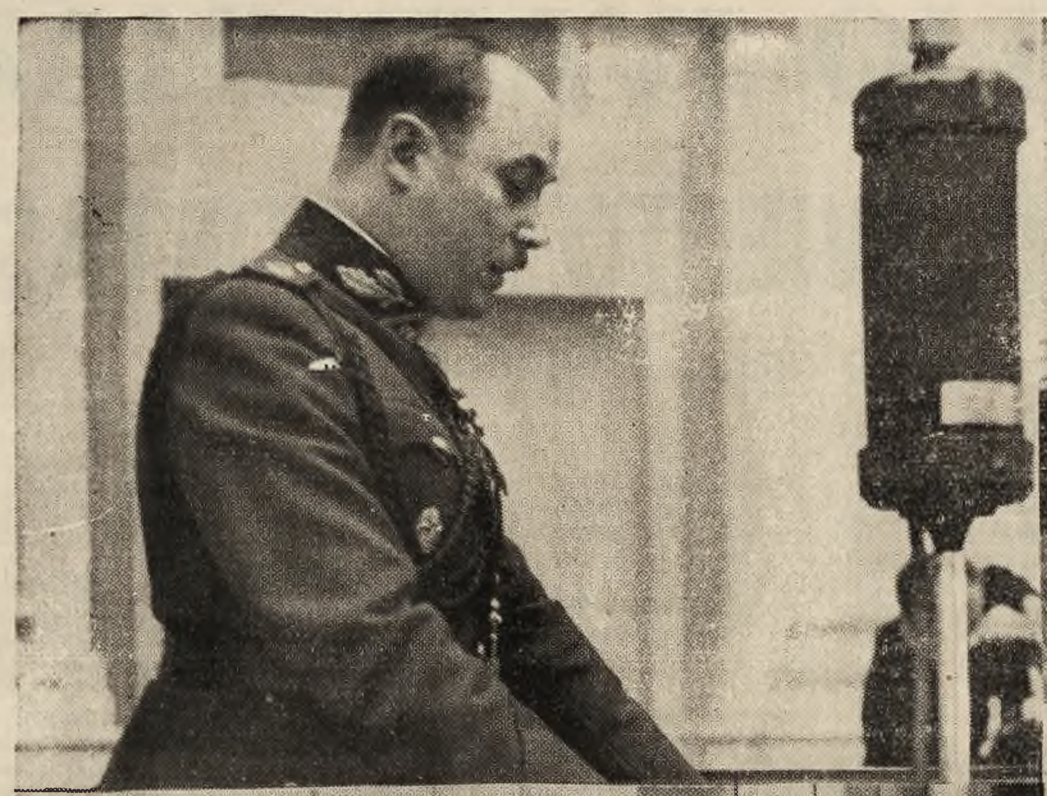
Nagrinėjant juos, visų pirma krinta į akis, kad ne vien tiktai Klaipėdos miesto būta salos lietuviškoj aplinkumoj. Bendrai imant, galima pastebėti, kad vokiečių kalbos persvara, reikšdamasi kiek žymiau anapus linijos Tilžė—Lauksargiai, nuolat mažėjo rytų šiaurės kryptimi. Antra vertus, remiantis to paties surašinėjimo daviniais, galima konstatuoti, kad absoliučią lietuvių daugumą turėjo:

Buv. Ragainės apskr. daly 4 vietos 39, t. y. 10,3% visų gyvenamųjų vietų; buv. Tilžės apskr. daly 84 vietos iš 158, t. y. 53,1% visų gyvenamųjų vietų; Šilutės apskrity 107 vietos iš 137, t. y. 78,1% visų gyvenamųjų vietų; Klaipėdos apskrity 194 vietos iš 240, t. y. 80,8% visų gyvenamųjų vietų.

Toliau iš to paties surašinėjimo davinių galima pastebėti, kad lietuvių mažumų iki 25% būta:

Buv. Ragainės apskr. daly 16 vietų iš 39, t. y. 41,0% visų gyvenamųjų vietų; buv. Tilžės apskr. daly 35 vietų iš 158, t. y. 22,1% visų gyvenamųjų vietų; Klaipėdos apskr. 16 vietų iš 240, t. y. 6,6% visų gyvenamųjų vietų; Šilutės apskrity 7 vietų iš 137, t. y. 5,1% visų gyvenamųjų vietų.

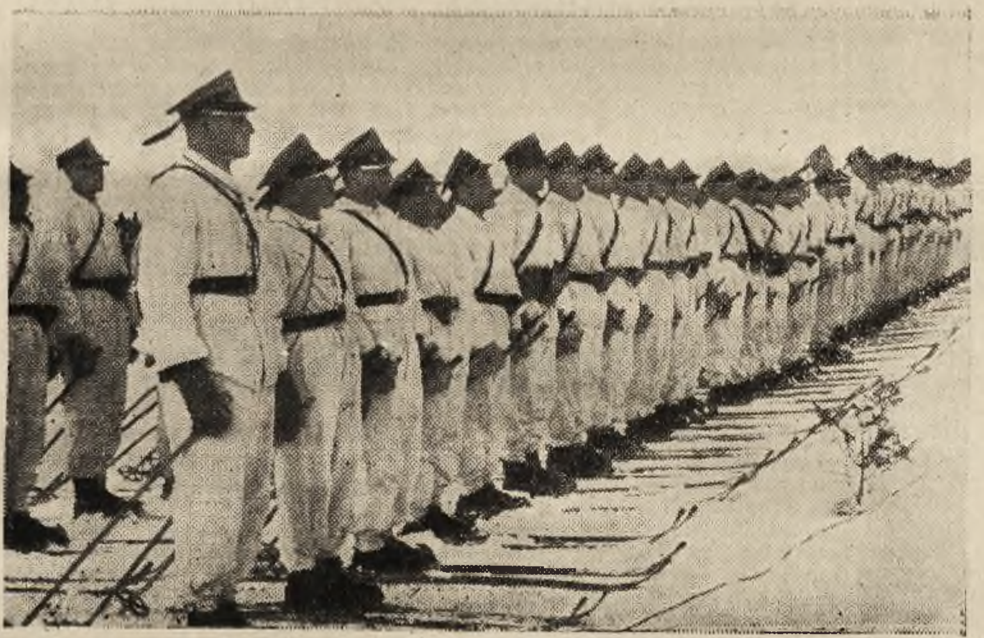
(Pabaiga 5 pusl.)

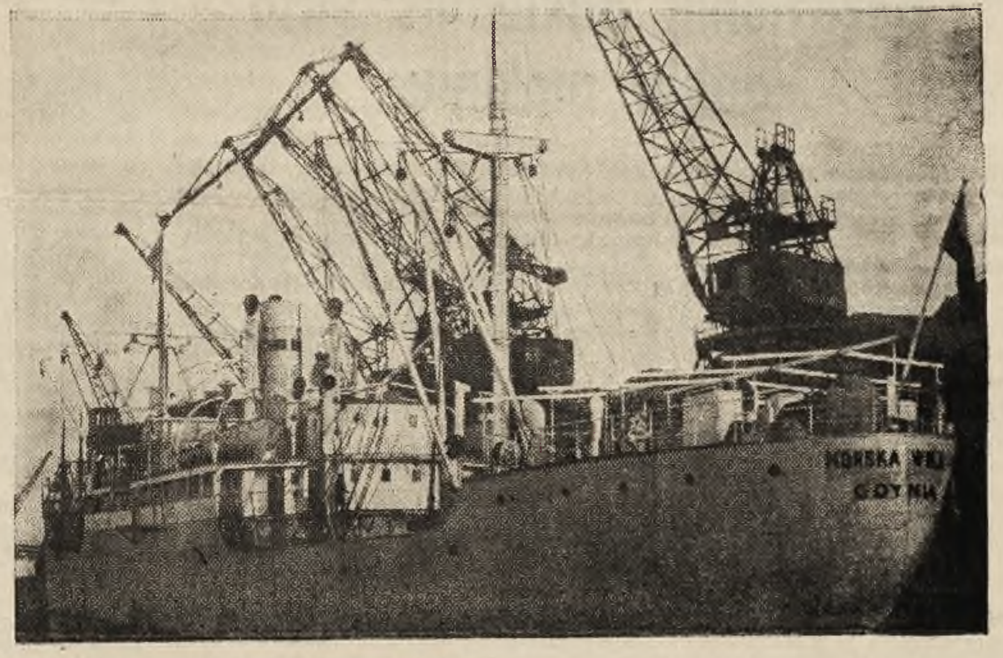

1) Naujoji Lietuvos vyriausybė pateikia Seimui savo darbų planą. Skaito ministras pirmininkas brig. gen. J. Černius. Greta Seimo nariai; apačioje kairėje ministrų tarybos nariai ir (dešinėje) Seimo prezidiumas.

2) Lenkijos kariuomenės pašliūžininkai žiemos metu.

3) Lenkijos uostas Gdynė — vieta, kur mašinomis perkraunami iš laivų įvairūs kroviniai.

4) Naujoji Lietuvos vyriausybė po priesaikos pas Valstybės Prezidentą Antaną Smetoną. Jam iš dešinės — ministras pirmininkas brig. gen. J. Černius, švietimo ministras dr. L. Bistras; Prezidentui iš kairės— ministro pirmininko pavaduotojas K. Bizauskas, užsienių reikalų ministras J. Urbšys; stovi (iš kairės į dešinę) teisingumo ministras doc. dr. A. Tamošaitis, vidaus reikalų ministras brig. gen. K. Skučas, žemės ūkio ministras prof. J. Krikščiūnas, finansų ministras ats. div. gen. J. Sutkus, krašto apsaugos ministras brig. gen. K. Musteikis ir susisiekimo ministras inž. K. Germanas.

ĮDOMŪS PASAULIO ĮVAIRUMAI

TARPTAUTINĖ PREKYBA IR SVIESTO EKSPORTAS

Anglijoje per visus metus lietuvinį sviestą valgo milijonas žmonių

(Pagal spaudos pateiktas žinias)

1938 metai buvo nepaprastai turtingi įvairiais įvykiais tiek politiniame, tiek ekonominiame gyvenime. Karai Kinijoje ir Ispanijoje, ypatingai įtempti santykiai Europoje, vis didėjąs ginklavimas, svaro ir franko nepastovumas bei kiti panašūs reiškiniai turėjo didelės įtakos į pasaulinę pramonę bei prekybą. Tiesa, ryškaus ekonominės padėties pablogėjimo niekur nebuvo, nors dabar paskelbti tarptautinio statistikos biuro duomenys ir sako, kad praėjusiais metais tarptautinė prekyba sumažėjo net 13 nuoš. Bet kas būdinga ypač, kad tas sumažėjimas visiškai neatsiliepė į maisto produktų prekybą. Kaip sako „Pienocentro" atstovas Londone P. B. Varkala,

maisto produktų gamyba bei eksportas (ypatingai sviesto srityje) rodė tam tikrą ekspansiją.

Prie sviesto kiek plačiau sustojame, nes čia paliečiami ir Lietuvos eksporto reikalai. Pirmiausia tenka pažymėti, kad po 1930—3 metų depresijos pieno produktai buvo paskutiniai, kurie po tos depresijos atsigavo. Net ir dabar, kai sviesto kainos yra rekordinės, visdėlto jos jau yra 30% žemesnės nei prieškriziniais laikais.

Apie viso pasaulio sviesto gamybą tikslių žinių neturima; jų gauti neįmanoma. Tačiau iš esamų duomenų galima padaryti išvadą, kad pasaulinė sviesto gamyba nuolat didėja. Jau

nuo 1935 metų, kainoms besitaisant, sviesto gamyba atsigavo ir net pralenkė prieškrizinius laikus.

Dabar žmonės suvartoja daugiau sviesto. Esą nuo 1935 m. sviesto suvartojimas Vokietijoje pakilo nuo 17,2 svarų vienam žmogui iki 19,6 svarų. Bet rekordinis sviesto suvartojimas yra N. Zelandijoje, kur per metus kiekvienas gyventojas suvalgo 40,7 svarų! Toliau eina Australija su 34,2 sv. Bet Argentinoje tik 3,9 svaro (mažiausiai)! Iš Europos valstybių pirmoje vietoje stovi Anglija, kur vienam gyventojui tenka 24,2 svarai sviesto; antroje Vokietija ir treč. Danija — su 17,9 svar.

Anglija yra svarbiausias ir didžiausias sviesto importeris, nes ji superka beveik 80% viso pasaulio sviesto eksporto! Po jos eina Vokietija su 15%, Palestina ir Šiaurės Afrika.

Tenka pastebėti, kad praėjusiais metais sviesto importas į Angliją buvo 1% didesnis nei 1937 m., bet 2% mažesnis nei 1936 m. Kaip ir anksčiau,

1938 m. Anglijos sviesto importe dominavo Naujoji Zelandija ir Australija, kurios kartu patiekė 51% viso importuoto sviesto.

Bet iš kitos pusės, per paskutinius ketverius metus sviesto importas iš Anglijos kolonijų bei dominijų smarkiai sumažėjo. Tuo tarpu antrą vietą užimanti Danija 1938 m. sviesto eksportą dar kiek padidino ir tokiu būdu iš jos atėjo 25% importuoto sviesto (1937 m. 24%). Olandija užėmė 4-tą vietą. Be to,

labai žymus sviesto importo į Angliją padidėjimas buvo iš Skandinavijos ir Baltijos valstybių.

Pvz., iš Suomijos padidėjo netoli 34%, o Švedijos net 50%. Iš Baltijos valstybių pirmoje vietoje tenka pažymėti Latviją, kuri savo sviesto eksportą į Angliją padidino net 57% ir užėmė 5-tą vietą.

Estija padidino apie 14% ir Lietuva apie 12%, taigi kiek mažiau. Bet kiekio atžvilgio Lietuva pralenkė Estiją ir stovi netoli Latvijos. Iš kitos pusės sviesto eksportas į Angliją procentiniai jau nuo 1938 metų mažėja. 1935 m. Anglijon įvežėmė 76% viso mūsų eksportuoto sviesto, o jau 1938 m. tik 68%. Tas yra dėl to, kad

nuo 1936 m. pastoviai didėja sviesto eksportas į Vokietiją.

Štai: 1936 m. į Vokietiją iš Lietuvos įvežta 0,07% eksportuoto sviesto, gi praėjusiais metais jau net 20%!

Atstovas P. B. Varkala nurodo, kad norint tvirčiau įsigalėti Anglijos rinkoje, įsigyti gerų ir reguliarių pirkėjų, yra būtinai reikalingas siuntų reguliarumas. Pas mus sviesto eksportas vasaros mėnesiais yra 6—7 kartais didesnis negu žiemos mėnesiais. Sakysime, praėjusių metų sausio mėnesį į Angliją buvo atsiųsta 6.574 tonos sviesto, gi liepos mėn. net 42.434 t. Tokiu būdu.

kartais lietuviško sviesto eksporte į Angliją praėjusiais metais pasireiškė 271% skirtumas.

Gi Latvijoje tasai svyravimas neperšoko 126%, o Danijoje jis siekė tik 40. Esant tokiems dideliems svyravimams yra labai sunku pripratinti Anglijos pirklius reguliariai naudoti lietuvišką sviestą. Vis dėlto lietuviškas sviestas turįs labai gerą vardą. Yra pripažinta, kad jo kokybė yra ne kiek neblogesnė už sviestą tų kraštų, kurie Anglijos importe užima žymiai aukštesnę vietą Lietuva yra 8-je vietoje).

Viso praėjusiais metais Lietuva į Angliją įvežė 228.111 tonų sviesto. Dabar prisiminkime, kad vienas Anglijos gyventojas sunaudoja apie 24 svarus per metus. Iš to išeina, kad

vien tik lietuvišką sviestą per ištisus 1938 metus Anglijoje valgė truputį daugiau kaip vienas milijonas žmonių!

O juk Lietuva su savo sviestu anglų rinkoje pasirodė tik prieš 10 metų! Ta proga galima pažymėti, kad dar 1923 metais visas Lietuvos sviesto eksportas siekė vos 10 centnerių!

Išsikalbėjus su vienu stambiu lietuviško sviesto pirkėju, jis prisipažino, kad iš tikrųjų nematąs jokio ypatingo skirtumo tarp anglų dievinamo daniško sviesto ir lietuviškojo... Esą tik žodis „daniškas" šį tą reiškia: anglams jis turįs lyg ir magiškos reikšmės. Ir nestebėtina: juk danai jau 60 metų karaliauja Anglijos rinkoje!

Bet Lietuvai nereikia tiek daug laiko. Patys faktai kalba už tai. David Greig (Londone turįs kelis šimtus maisto produktų krautuvių) pasakė, kad

kai pradėjęs pirkti lietuvišką sviestą, daugiau niekad neabejojąs dėl jo kokybės. Tam geriausiu pagrindu yra Lietuvos vardas!

Kitas stambus pirklys sako, kad šaldytuvuose laikąs trijų kraštų sviestą ir geriausiai išsilaikė, tas, kuris buvo iš Lietuvos. Tokių atsiliepimų teko girdėti ne iš vieno prklio. Kiti net yra prisiuntę laiškus.

Lietuviškas sviestas labai mėgamas ir Anglijos lietuvių. Londono kolonijoje esanti Liūdžių krautuvė kiekvieną savaitę perka tam tikrą kiekį. Jis pardavinėjamas ir Skotijos lietuviškose krautuvėse.

Tenka pastebėti, kad ir lietuviški kiaušiniai Anglijoje turi taip pat gerą vardą. Jie ypač dėl to mėgiami, kad jų trynys yra žymiai tamsesnis negu kitų kraštų. Todėl lietuviški kiaušiniai labai tinka Anglijoje populiariai custardai daryti. Lietuva Anglijos kiaušinių importe užima 10-tą vietą. Praėjusiais metais iš Lietuvos įvežta 57,5 milijono kiaušinių. Ir čia kiek apsunkina siuntų nereguliarumas. Lietuvoje kiaušinių eksportas prasideda tik ankstį pavasarį, gi žiemos mėnesiais jis visai nutrūksta. Lietuviams tenka konkuruotis su danais ir olandais.

S. F. Špokas.

Bezdžionių auklėtinis virto gabiu mokiniu

Viename ūkyje Trappes Valley, Pietų Afrikos Transvalio valstybėje, tarnauja nepaprastas čiabuvis tarnas Lucas. Šiomis dienomis sukako 36 metų amžiaus. Tačiau kadaise jį užaugino laukinės bezdžionės — pavianai. Bezdžionės pagrobė jį dar visai mažą vaiką, dar nekalbantį. Tik po 10 metų policija viename tankiame miške pastebėjo jį tarp bezdžionių. Policininkai sugavo berniuką, kuris baisiai priešinosi paimamas. Grąžino jį jo šeimai. Tačiau Lucas anuomet nemokėjo pratarti nė žodžio. Tik unkstė kažkokius nesuprantamus garsus, lygiai taip, kaip unkščia pavianai. Matyt, tuo būdu jis susikalbėdavo su jį auginusiomis bezdžionėmis.

Sugrąžintąjį berniuką pradžioje teko jaukinti kaip tikrą žvėrelį. Gana ilgai jis buvo laikomas storų geležinių virbų narve. Tik pamažu tepriprato prie žmonių. Paskui davėsi visai gerai mokomas. Pasirodė esąs labai gabus mokinys. Tik tiek stebino savo mokytojus, kad anglų kalbą išmoko daug greičiau, negu savo giminės čiabuvių kalbą.

Balionėlis atnešė sužadėtinę

Šiomis dienomis viena jauna švedų observatorijos ir meteorologijos instituto tarnautoja, paleisdama į orą balionėlį su automatiniais prietaisais atmosferinei būklei matuoti, pririšo prie balionėlio savo fotografiją ir laiškelį su savo biografija ir pasipiršimu. Balionėlis nusileido netoli Geldropo, Olandijoje. Jį rado jaunas turtingas dvarininkas. Nepaprastai nustebo, kai be raštelio, mandagiai prašančio grąžinti matuojamuosius prietaisus, rado dar ir jaunos gražios merginos fotografiją ir pasipiršimo laišką. Radusis palaikė, kad pats dangus jam tuo būdu siunčia sužadėtinę, o kadangi tebebuvo nevedęs, tuojau parašė pasipiršusiai švedei laišką. Netrukus juodu susitarė ir susituokti.

Streikas dėl musės

Prancūzų transatlantinio keleivinio laivo „Ile de France" krosniakuriai turėjo laive dėžutėje, kaip laimingos kelionės talismaną, visai paprastą naminę musę. Pasigavo ją pirmą kartą plaukdami tuo laivu iš Europos į Ameriką. Visą laiką laive ją rūpestingai globojo ir saugojo. Maitino kuo įmanydami. Musė kartu su jais apkeliavo per 35.000 kilometrų. Šiomis dienomis ji nugaišo. Pasitaikė taip, kad musės nugaišimo dieną vienam krosniakuriui mašina sutrynė ranką, o antras krisdamas prasiskėlė galvą. Kiti krosniakuriai palaikė tai likimo ženklu ir paskelbė streiką, kol laivo kapitonas nesuras jiems kitos „laimės musės". Laimė, jų streikas neilgai tetruko, nes kapitonui pavyko greit gauti kitą musę.

Levo Tolstojaus palikuonių byla

Černovicų teismas šiomis dienomis nagrinėjo žinomojo rusų rašytojo grafo Levo Tolstojaus palikuonių bylą dėl palikimo. Prieš 8 metus Rumunijos vyriausybė žemės reformos įstatymu nusavino Besarabijoje buvusius grafo Levo Tolstojaus dvarus. Rašytojo palikuonys Rumunijos vyriausybei įteikė reikalavimą tuos dvarus jiems grąžinti, tą savo reikalavimą paremdami tuo, kad nusavintoji žemė turėjusi būti išdalyta žmonėms, ko Rumunijos vyriausybė iki pat šio laiko nepadariusi ir dvarus pavertusi valdiniais. Černovicų teismas pirmojoje instancijoje Levo Tolstojaus palikuonių reikalavimą pripažinęs pagrįstu ir jiems priteisė daugiau kaip 10.000.000 mil. litų atlyginimo. Rumunijos darbo ministerija šį teismo sprendimą persiuntė aukštesnei instancijai.

5.000 fr. už įėjimą į teismą

Kovo 4 d. Paryžiuje bus pradėta spręsti pagarsėjusio žudiko Weidmanno byla. Teismo salėje, kur ta byla bus sprendžiama, tėra tik 250 vietų žiūrovams. Tačiau susidomėjimas ta byla, ypačiai Paryžiaus moterų, yra toks nepaprastas, kad dar nepradėjus dalinti bilietų į teimo salę, kaip rašo užsienių spauda, kai kurios turtingos paryžietės siūlo už tokį bilietą po 5.000 frankų.

Vagių pagarba karalienei

Šiomis dienomis vieną naktį vagys įsilaužė į žinomuosius madų namus Dorman Hartnell Maiyfaire, Anglijoje. Tuose namuose siuvami drabužiai Anglijos karalienei ir karaliaus rūmų ponioms. Vagys pagrobė brangių drabužių ir kailinių daugiau kaip už 5.000 svarų sterlingų, tačiau ten pat buvusių daugelio brangių drabužių, skirtų Anglijos karalienei jos kelionei į Kanadą, nepalietė nė vieno.

Keistas nuotykis su nežinomu laivu

Šiomis dienomis Atlanto vandenyno viduryje kažkoks laivas paleido SOS signalus, pranešdamas, kad jis yra užpultas kažkokio povandeninio laivo, kuris į laivą paleido torpedą. Tą signalą pagavo didelis keleivinis laivas „Empress of Australia" ir pasiekė tą vietą, iš kur signalai buvo paduoti. Tačiau laivas toje vietoje nieko nerado, nors ieškojo kelias valandas. Tuo metu vandenyne ir matomumas buvo geras, bet tai nieko nepadėjo, nes laivo niekur nebuvo. Tačiau ieškojimai nepasibaigė. Dabar laivo ieško ir graikų laivas „Mount Pelio". Kažkokia radiogramą iš New Yorko perdavė nuomonę, kad torpeduotasis laivas galėjo būti anglų laivas „Pecten".

Iš Horto, Azorų salų sostinės, pranešama, kad kažkoks laivas, kuris ten neseniai buvo apsistojęs, pietuose nuo Faijalos salos matęs du povandeninius laivus, tačiau neišaiškinęs kam jie priklauso.

Liūto mėsos beafsteakas

Ryšium su įvyksiančiu Prancūzijos respublikos prezidento Lebruno atsilankymu Londone, daug darbo turi ne tik Themzės politikai, bet ir karališkasis Buckinghamo rūmų virėjas su savo štabu. Jau dabar yra visai smulkiai nustatytas valstybinio bankieto valgių sąrašas. Ta proga gana įdomu yra susipažinti su Buckinghamo rūmų karališkosios virtuvės virėju.

Tradicija karališkosios virtuvės virėjas užima daug svarbesnę vietą, nei kuris aukštesnis rūmų valdininkas. Tų virėjų permainos Londone yra retenybės. Pagal taisykles naujasis virėjas tegali pradėti savo darbą ir užimti savo pirmatako vietą tik paskutiniajam mirus, o išimtinais atsitikimais ir karališkosios virtuvės vedėjui atsistatydinus. To virėjo didžiausias uždavinys yra pagaminti karaliaus svečiams tokius valgius, prie kurių jie yra pripratę ir kuriuos jie namie valgo. Kad tai nėra toks jau paprastas dalykas, rodo ir tai, kad vienas svečias, Afrikos kunigaikštis kartą pageidavo liūto mėsos beafsteako. Nelengva buvo patenkinti juoduko kunigaikščio norą, nes Anglijoje liūtų nėra ir jų nesumedžiosi, kaip Afrikoje. Taip atsitiko, kad tas karaliaus svečias užsuko ir į Londono zoologijos sodą. Pamatęs vieną jauną liūtuką, šis sušuko: „Štai, juk vienas yra". Kad tie žvėrys Londono zoologijos sode yra ne skersenai atvežti, Afrikos kunigaikščiui nelengva buvo suprasti.

Jurgio V virėjas Henri Cedardas kulinarinę rūmų tarnybą ištikimai ėjo net 20 metų. Tas virėjas savo valdovą visada lydėjo kelionėse į dominijas, svetimus kraštus, o Didžiojo karo metu kartu su karaliumi lankėsi ir fronte.

Islandija skyla į dvi puses

Pagal tikslius, patikrintus ir visose smulkmenuose sutampančius duomenis Islandijos sala skyla į dvi dalis. Išilgai salą plyšiai darosi vis gilesni. Jie eina viena kryptimi — iš šiaurės rytų į pietų vakarus.

Plyšių padėtis sutampa su kaikurių užgesusių ugniakalnių vietovėmis. Eilėje vietų pastebima didžiulės grūtys, kai kur kelių km^2 ploto.

Mokslininkų komisija tiksliai matuoja plyšius ir griūtis. Jei per kelius metus plyšių plotis padidės, visos abejonės bus išskaidytos: Islandija skyla į dvi dalis, — tai, ką mokslininkai jau seniai spėliojo.

Pensininko Melchijoro Putelės nuotykiai

Albanijos okupacija

Kaip žinia, prieš pat Velykas ir Velykų metu buvo okupuota Albanija. Iš kur tas toks staigus Musolinio susirūpinimas Albanija? Pasirodo, kad jis jau anksčiau vedė derybas su Albanijos vyriausybe siūlydamas šiai savo „globą". Albanai ilgai derėjosi, spyrėsi, vilkino. Tada, „gyvybinių Italijos imperijos interesų verčiamas", Musolinis pasiuntė Albanijai notą, kurioje pareikalavo:

1) Leisti italų kariuomenei laisvai veikti visoje Albanijoje, 1) visuose Albanijos uostuose įvesti italų kontrolę, karines įgulas, statyti tvirtoves, 3) italams, gyvenantiems Albanijoje, turi būti pripažintos visos politinės teisės,4)Albanijos užs. reik., ministerija panaikinama, o jos reikalus tvarko Italijos užsienių reikalų ministras, 5) visose kitose Albanijos ministerijose viceministrai turi būti italai ir 6) Italijos pasiuntinys Albanijai įeina į Albanijos vyriausybę, o albanas įeina į Italijos vyriausybę.

Šie reikalavimai — lygu okupacijai. Todėl paskidus žinioms, kokią „giesmelę" užgiedojo galingas kaimynas, visuose Albanijos miestuose prasidėjo priešitališkos demonstracijos. Musolinis to tik ir laukė. Albanų demonstracijos buvo lyg ir priedanga vykti karo laivais, orlaiviais, tankais Albanijon „tvarkos" daryti ir apsaugoti „pavojuje" atsidūrusius Italijos interesus. Albanai yra narsūs ir labai karingi. Nors jų armija yra maža, vos 13.000 menkai ginkluotų vyrų, tačiau savo nepriklausomybę, laisvę gynė ir gina visomis jėgomis. Žinoma, tokiai galybei atsispirti albanai neįstengs. Okupantai daug gausesni ir moderniškai nuo kojų iki galvos apsiginklavę. Todėl lengvai paėmė visus Albanijos uostus, sostinę ir kitus miestus. Narsieji albanai dar ginasi ir, žinoma, ilgai ginsis pasislėpę kalnuose, kur jų mažų būrelių negali įveikti nei italų tankai, nei orlaiviai.

Ko gi ten Musolinis veržiasi? Kas gi toji Albanija? — Iš tikrųjų apie šią Europos valstybę mažai žinome. Jos vardą girdėjome prieš metus, kai jos karalius Zogu I vedė vengrų grafaitę Geraldiną. Tada laikraščiuose buvo įdėti Albanijos vaizdai, aprašymai ir t.t. Po to vėl tyla.

Albanijos karalija yra Adrijos jūros pakraštyje. Užima ji 35.554 kvadratinių kilometrų (Lietuvos valstybė apie 56.000 kvadr. kil.) Gyventojų turi apie 1.200.000. Kraštas kalnuotas, apaugęs miškais, apklotas sniegu arba grynomis olomis. Žemumose, kurių nedaug yra, vystosi žemės ūkis, kuris tačiau be galo atsilikęs. Žmonės užsiima žemės ūkiu, gyvulininkyste ir įvairiais amatais: audžia gražius divonus, kilimus, daro įvairius rankdarbius, medžioja, o kartais ir plėšikauja. Kultūra civilizacija ir neaukšta. Neturi visai geležinkelių, telefono linijų ilgumas tiktai 3.000 km. Pašto telefono ir šiaip susisiekimas palaikomas mulais, asilais. Yra keletas asfaltuotų plentų, jungiančių miestus ir keletas aerodromų. Visa tai pastatė italai, kurie tikėjosi, kad būsią patiems reikalinga. Sostinė Tirana turi kelias dešimtis tūkstančių gyventojų, — gana moderniška.

Albanai nuo 1479 iki 1912 metų buvo Turkijos valdžioje. Turkai juos padarė musulmonais, labai persekiojo, neleido pasireikšti jokiam kultūriniam ir tautiniam albanų sąjūdžiui. Bet narsūs kalnų gyventojai turkams visą laiką priešinosi, darė sukilimus. Galutinai, 1912 m. lapkričio 29 dieną, kai Turkijos galybė pradėjo byrėti, albanai paskelbė savo nepriklausomybę. Bet ir nepriklausomoje Albanijoje nuolat vykdavo revoliucijos, perversmai. Įvairūs svetimi avantiuristai, kurių du (vokiečiai) buvo pirmieji Albanijos karaliai, sukeldavo maištus ir nesantaiką. Didžiojo Karo metu Albaniją buvo užėmusi Italija. Bet karui besibaigiant albanai vėl išsivadavo. Dabartinis karalius Zogas, tikras albanas, tuomet karininkas, albanus suorganizavo, išsivarė italus, pasiskelbė prezidentu, o vėliau karaliumi. 1920 m. Albanija buvo priimta nariu Tautų Sąjungon.

Italija Albanijoje Musolinio laikais pradėjo kurti įvairias prekybos ir pramonės įmones, bankus, sukišo nemažą kapitalo ir tuo būdu kontroliavo visą Albanijos viešąjį gyvenimą. Ir iki šiol Albanija buvo beveik Italijos kolonija.

Italams ne taip rūpi Albanijos teritorija, kurioje žemės turtų yra visai mažai (druska, asfaltas ir tikimasi rasti naftos), bet jos uostai. Jie nors ir menki, bet svarbūs strateginiu atžvilgiu. Juose šeimininkaudama Italija tampa vienintelė Adrijos jūros saugotoja. Turėdama Adrijos jūrą, ji pasidaro daug stipresnė ir galingesnė ir Viduržemio jūroje. Be to, žymiai padidėja Italijos reikšmė visame Balkanų pusiasalyje. Jugoslavija, Graikija dabar turi jau labai rimtai skaitytis su Italija. Žodžiu, atrodo, Albanijos okupavimas Italijai buvo reikalingas strateginiu ir militariniu atžvilgiu. Ji dabar užėmė labai patogias pozicijas ir Viduržemio jūroje pasidarė pavojinga Prancūzijai ir Anglijai.

J.

Klaipėda po Prūsais

(Žiūrėk 2 psl.)

Taigi, sugretinus šias dvi lenteles, galima padaryti išvada, kad be Klaipėdos miesto, iš bendro 573 vietų skaičiaus lietuvių mažumų būta tiktai 185 vietose, būtent: 91 iš tų vietų lietuviai sudarė per 25% bendro (kiekvienos vietos) gyventojų skaičiaus ir tik 74 vietose — mažiau kaip 25%. **Vadinasi, išskyrus Klaipėdos miestą, galima pasakyti, kad iš bendro visų 574 gyvenamųjų vietų skaičiaus 67,7%, sudarė vietos su aiškiomis lietuvių daugumomis, tuo tarpu kaip vietų su aiškia vokiečių kalbos persvara būta vos 13%.**

Jeigu išskirsime miestelių pobūdžio vietas (t. y. turinčias per 500 gyventojų), gausim dar ryškesnį vaizdą. Įsitikinsime, kad lietuviai daugumą turėjo:

Buv. Ragainės apskr. daly — 11,8% visų kaimų, buv. Tilžės apskr. daly — 61,3% visų kaimų, Šilutės apskrity — 85,3% visų kaimų, Klaipėdos apskrity — 94,6% visų kaimų.

O lietuvių mažumų turėjo:

Buv. Ragainės apskr. daly — 40,1% visų kaimų, buv. Tilžės apskr. daly — 12,3% visų kaimų, Šilutės apskrity — 40,% visų kaimų, Klaipėdos apskrity — 3,3 visų kaimų.

Šie skaičiai įtikinančiai rodo, kad žemės ūky neabejotinai daugumą turėjo lietuviai. Iš 526 punktų kaime lietuviai 1910 metais turėjo absoliučią daugumą 389 vietose, t. y. lietuvių daugumų būta 74%. Kas kita miesteliuose: ten lietuvių daugumų maža tebūta. Vadinasi, kaimo būta beveik perdėm lietuviško, o miesto žymia dalimi — vokiško.

Įsidėmėtina tačiau, kad vokiečių burtasi nedaugely vietų. Iš surašinėjimo matyti, kad vokiškas daugumas turėjo: visos buv. Ragainės apskrities dalies vietos, turinčios per 500 gyventojų, būtent: Baltupėnai, Smalininkai ir Viešvilė, penkios (iš 6) buv. Tilžės apskr. dalies vietos, turinčios per 500 gyventojų, būtent: Lumpėnai, Katyčiai, Lauksargiai, Rukai ir Vilkiškiai, penkios (iš 6). Šilutės apskrities to paties pobūdžio vietos, būtent: Klaipėda, Janiškė, Priekulė, Smeltė ir Vitė. Čia ypač dar pabrėžtina, kad išvardintose Klaipėdos apskrities vietose gyveno per 80%, būtent, 26.296 iš 32.885 visų vokiškai kalbančių Klaipėdos miesto ir apskrities gyventojų.

Taigi, norint apibūdinti Klaipėdos krašto etnografinę struktūrą, tektų pasakyti, kad iš visų trijų krašto apskričių vokiškiausia buvo Pagėgių apskritis, o lietuviškiausia — Šilutės apskritis. Jei kaimas anapus geležinkelio Tilžė—Lauksargiai žymia dalimi buvo vokiškas, tai į šiaurės vakarus jo būta perdėm lietuviško. Vokiškas gaivalas būrėsi išimtinai Klaipėdos mieste ir miesteliuose, kurie atrodė lyg salos. Pralenkdamas kaime tiktai 74 gyvenamosiose vietose, iš kurių 51, t. y. beveik 70% tenka Pagėgių apskričiai, vokiečių gaivalas buvo susispietęs 18 miestelių pobūdžio vietose ir Klaipėdos mieste. Dar tiksliau skirstant galima pažymėti, kad Pagėgių apskritis turėjo 60 vokiečių kalbos punktų, Klaipėdos apskritis — tiktai 21, o Šilutės apskritis — vos 12. **Vadinasi, jeigu Pagėgių apskritis buvo beveik per pusę vokiška, tai užtat Šilutės ir Klaipėdos apskritys buvo beveik grynai lietuviškos su didele vokiečių kalbos sala, kurią sudarė Klaipėdos miestas.**

KORESPONDENCIJOS

Švenčionių apskr.

Palūšė, Kaltinėnų valsč. *Pradėti tardymai dėl užimto parapijos namo.* Kaip buvo rašyta „Aido" 39(121) Nr., Palūšės miestelio valdinės mokyklos vedėjas M. Galatelis su „talka" be Palūšės parapijos klebono, kaip šeimininko, žinios įsibrovė į buv. Švenčionių „Ryto" Draugijos perduotą parapijos reikalams namą, išmėtė parapijos ir ten gyvenančio vargoninko daiktus ir įsitaisė mokyklą.

Kadangi vėliau atvykusio namo šeimininko klebono kun. Prunskio protesto įsibrovėliai neklausė, tai kun. Prunskis, negalėdamas reaguoti jėga, apskundė juos prokurorui ir apskrities policijos viršininkui.

Ryšium su tuo balandžio 16 dieną buvo atvykęs į Palūšę Kaltinėnų policijos komendantas Gšeškoviakas, kuris apklausė vietos klebona, kaip šeimininko, kun. Prunskį, vargonininką A. Barauską ir mokyt. M. Galatelį. Be to, dar klausinėjo kai kuriuos kitus vietos gyventojus, ar iš tikrųjų tame name gyveno vargoninkas, kas tame name buvo daroma ir t. t. Mat, įsibrovėliai aiškinosi, kad jie iš to namo išmėtę tik buv. Švenčionių „Ryto" Draugijos daiktus, kurie buvę Kaltinėnų valsčiaus valdybos priežiūroje. Tuo tarpu iš antros pusės buvo aiškinama priešingai ir įrodyta, kad išmesti daiktai yra ne „Ryto", bet Palūšės parapijos ir vargonininko nuosavybė.

J.

Gardino apskr.

Latažeris, Paupio valsč. Kalnais ir kloniais, miškais ir ežerais apsuptas driekiasi nedidelis Latažerio kaimelis. Iš rytų Ežerėlis, pietų Ašarinis, Vakarų Latažeris, Šiaurės Smalinykas nesa gerbūvį ir džiaugsmą latažerėnams. Vasaros metu dienomis čia persikelia visi Druskininkų kurortininkai. Puiki gamta žavinga latažerėnų jaunimo daina ir čia gaminamas „krupnikas", nelyginant magnesas, čia juos sutraukia. Pasitaiko tokių, kurie pirmą kartą savo gyvenime išgirsta lietuvių kalbą ir dainą. O latažerėnų tarmė skambi ir melodinga, kiekvienas žodis panašus Krėvės stiliui. Todėl nieko nuostabaus, kad jie jaunimą prašo ir prašo be pertraukos dainuoti.

Latažerėnai pasakoja, kad šioje vietoje seniau buvę tik du ūkininkai: Būrė ir Maliukevičius. Iš šių dviejų išaugęs visas kaimelis. Praeitį minėdami, latažerėnai atsimena ir savo senybinius nesusipratimus. Rusams užėmus šį kraštą, buvę uždrausta briedžius, stirnas medžioti. Maliukevičiai buvę labai karšti medžiotojai. Jie medžiodavę dieną, naktį, o laukų prižiūrėdavę samdiniai, kurie buvę labai sąžiningi. Kartą Maliukevičiai nudobę briedį. Valdžia už tai konfiskavusi jų turtą ir jau buvo betremianti Rusijos gilumon, bet Būrėms pagailo savo kaimynų, jie garantavo už Maliukevičius, kad daugiau nemedžios ir atidavę jiems savo žemę, o pasiėmė jų konfiskuotą. Pasirodė, kad Maliukevičių žemė buvo kur kas geresnė ir daugiau, todėl dar ir dabar už ta žemę Maliukevičiai šnairuoja ant Būrių.

Prieš keletą metų Latažeryj buvo „Ryto" mokykla, paskiau skaitykla, o jau keleri metai, kai nieko nebėra. Jaunimas užmiršo senas dainas, o naujų patys išmokt negali. Vaikai taip pat mažai „pranta" lietuviškai paskaityti ir parašyti. Yra Latažeryj „Macierzy Szkolnej" mokykla, kuri, nors visi mokiniai yra susipratusių lietuvių vaikai, lietuviškai „anei rašto anei druko" jų nemoko. Kai buvo seniau lietuviška mokykla, tai ir jaunimui buvo geriau. Mokytojams padedant, buvo surengta 6 vakarai, o dabar nieko, tik „krupnikas beliko..."

Kalbant apie Latažerį, sunku būtų nepastebėti, kad Latažeris yra bene vienas lietuviškiausių ir kultūringiausių kaimų visame Vilniaus krašte. Visų ūkininkų trobos švarios ir tvarkingos. Trobesiai taip pastatyti, kad vasaros musės latažerėnams visai mažai kenkia. Turiu prisipažint, kad Latažeryj pirmą kart lietuviškam kaime pamačiau ant grindų patiesalą. Tas jau daug nusako apie ūkininkų išprusimą. Tik, deja, Latažeryj nėra su spauda taip, kaip turėtų būti. Iš 14 ūkininkų galėtų laikraštį prenumeruot kiekvienas!

Latažeris ir Cimakas sudaro vieną seniūniją. Seniūnais išrinkti visi lietuviai, bet asmeniškumas Paupio valsčiaus lietuviams neleido prieiti nė vieno tarybininko Paupio valsčiun. Čia, tai jau galima buvo susitarti!

Lyg ir tąsą Latažerio kaimo sudaro kitas, vos 6 ūkininkų kaimelis Kermušija. Kermušija jau priklauso Marcinkonių valsčiui. Padavimas pasakoja, kad Kermušijoj žuvęs kunigaikštis Kernius, todėl ir vardas šio kaimo yra Kermušija. Kermušijoj yra tik 6 ūkininkai. Visi susipratę ir karšti lietuviai. Su spauda yra čia dar blogiau, negu Latežeryj. Prenumeruoja vos 2 numerius „Aido".

Jonas Arūnas.

Kas laimėtų karą — italai ar prancūzai?

Lyg tyčia balandžio 1 dieną pasklido gandai apie diplomatinius kontraktus tarp Londono ir Rymo italų — prancūzų klausimui taikiu būdu sutvarkyti. Tačiau vargu ar kas iš to išeis: bent šiuo momentu atrodo, kad Italijos nepasiseks ištraukti iš ašies tarnybos. Romos politika, greičiausiai, pasiliks ištikima neseniai dučės nusakytajam dėsniui: ne sentimentai ir rasinės giminystės ryšiai lems santykius su Prancūzija, bet jėga.

Gerai, tegul jėga. O kokią gi jėgą gali parodyti Musolinis?

Uniforminių mundurų Italijoj nemažiau, kaip trečiajame reiche. Sumilitarintas visas jaunimas; dešimties metų vaikai jau įrašyti į balilas ir užsimerkę išardys ir vėl sudėstys kulkosvaidį. Kiekvienas naujokas į kariuomenę jau ateina visiškai neblogai paruoštas.

Taikos metu italų armiją sudaro 35 divizijos; reikalui ištikus, sušaukus visus atsarginius ir 18—19 metų amžiaus jaunuolius, susidarys apie 9 milijonus karių.

Italų pasididžiavimas yra aviacija. Iš viso jie turi 2.500 kovos lėktuvų, iš jų 1.000 naikintuvų, 809 bombonešių, 700 pagalbinės tarnybos. Aviacijos kadruose yra 45.000 karių — karininkų ir kareivių, tarp jų 10.000 lakūnų. Aviacijos pramonės gamyba siekia 600 motorų ir 200 lėktuvų per mėnesį.

Italų karo laivynas sudaro 460.000 tonų; dar tebestatomų laivų tonažas siekia 160.000 tonų. Be to, italai turi apie 120 povandeninių laivų.

Tai būdingesnieji italų karinės pajėgos bruožai. Karo specialistai sprendžia, kad trumpą laiką italai galėtų gana sėkmingai kariauti, bet ilgesniam karui jie neturi išteklių.

Klausimas, ar italai gali turėti vilties nugalėti prancūzus, jeigu su jais tektų susikauti?

Sausumoje sunku būtų italams ką pasiekti, nes siena tarp Italijos ir Prancūzijos eina kalnuotomis vietomis, kurios teikia labai patogias sąlygas gintis. Belieka laivynas ir aviacija.

Prancūzų laivynas galingesnis už italų: jo tonažas siekia 515.000 tonų, be to, statomųjų laivų bus 145.000 tonų. Bet užtat italų aviacija toli pralenkia prancūzų oro pajėgas. Vis dėlto prancūzai sparčiai ginkluojasi; dieną naktį dirba ne tik jų aviacijos fabrikai, bet šimtus lėktuvų Paryžius yra užsakęs Jungt. Amerikos Valstybėse. Juo ilgiau taika patvers, juo labiau toji spraga bus užpildoma.

Italijos geografinė padėtis labai patogi ją užpulti; jungtinės prancūzų — britų karo pajėgos pasiskubintų tai padaryti. Anglų laivynui būtų nesunku bombarduoti pusiasalį iš jūros, o aviacija su žeme galėtų sumaišyti Genują, Livorną, Romą, Neapolį, Palermą, Mesiną, Sirakūzus, Brindizį. Net tuo atsitikimu, jeigu italams padėtų vokiečiai, iš Italijos beliktų vieni griuvėsiai.

Pagaliau, jeigu kalbėsim apie armijų moralę ir karines tradicijas, tai ir šiuo atžvilgiu žymi persvara yra prancūzų pusėje.

×

Tuo pačiu metu Amerikos spaudoje kiekviena proga pabrėžiama, kad Amerikos Jungtinės Valstybės neturi jokių imperialistinių siekimų. Amerikiečiai matą pasaulio laimę tik nuoširdžiame tautų bendradarbiavime. Tačiau sakosi karčiai nusivylę. Nebelikę jokių iliuzijų. Smurtas ima vyrauti čia vienur, čia kitur. Galįs kilti ir didesnis karas, bet kur pasaulyje, į kurį negalėtų tuojau pat neatsiliepti ir Amerikos Jungtinės Valstybės. Dėl to jos pastaruoju laiku ir suskato taip ginkluotis, kad niekas kitas pasaulyje negalėtų su jomis susilyginti.

Antai pirmajai ginklavimosi programos daliai įvykdyti paskirta 552 milijonai dolerių.

Įvykdžius pat pirmąją ginklavimosi programos dalį, Jungtinės Valstybės turės jau 8.000 naujausių modelių karo lėktuvų, būtent: 5.000 karo aviacijoje ir 3.000 lėktuvų karo laivyne. Šiuo metu jau statoma 1.700 naujų karo lėktuvų, kurių žymi dalis jau ir pastatyta. Reikalui esant, USA gali trigubai greičiau statytis naujų karo lėktuvų negu bet kuri kita pasaulio valstybė. Juo labiau, kad pačioje Amerikoje yra visų reikalingiausių karo pramonei medžiagų. USA gali be niekieno pagalbos kiek tinkama nusiliedinti patrankų ir kiek tinkamo pasitiekti žibalo savo karo lėktuvams. USA karo lėktuvai gi yra pripažinti vieni geriausiais pasaulyje. Taip pat sparčiai USA ginkluojasi ir sausumoje.

Kaip yra paskelbęs Amerikos Jungtinių Valstybių kariuomenės štabo viršininkas gen. Malin Craigas, bus pastatyta 228 prieštankinės patrankos ir 338 priešlėktuvinės patrankos. Taip pat sparčiai gaminami pusiauautomatiniai šautuvai (30 šūvių per minutę). Tokių šautuvų numatyta pagaminti 5.000 per metus. Šiuo metu USA kariuomenė turi 8000 tokių šautuvų.

Priešdujinių kaukių vien kariuomenei naujai pagaminama 300.000 (šiuo metu USA kariuomenė turi jų 100.000). Labai daug Amerikoje gaminama ir civilinių priešdujinių kaukių.

Artilerijos įvairių pabuklų USA turinti taip pat daugiau, negu bet kuri kita valstybė. Ir naujų pabūklų tebesistato. Kokių ir kiek, viešai neskelbia, esą, kad ginklavimosi konkurencijos nepaskatintų. Tačiau tikisi, kad iki šiol baisesnio ginklo už amerikiečių naująjį 155 m/m pabūklą, be abejo, nesą. Bombų USA kariuomenė taip pat niekados nepristigsianti.

Baigiamas pastatyti 41 naujas povandeninis laivas.

Nors kariuomenės USA teturi taikos metu 174.000 vyrų reguliarios tarnybos, 200.000 atsarginių 400.000 vadinamų apsauginių, tačiau tai tesanti tik labai maža dalelė to, kiek dabartinė reguliarioji kariuomenė galinti tuoj pat suformuoti į didžiulius kadrus mobilizacijos atveju.

×

Iš šių žinių aiškiai matyti, kad Jungtinių Amerikos Valstybių sutelktoji tai ar kitai valstybei pagelba turėtų lėmiamos reikšmės. O Amerika, kaip žinia, yra nusistačiusi remti Angliją ir Prancūziją.

KRONIKA

Velykų svečiai

Velykų švenčių proga buvo atvažiavę iš Kauno į Vilnių dvi ekskursijos ir vienas kitas asmuo atskirai.

Balandžio 6 dieną atvažiavo vilniečių ekskursija, kurią sudaro vien iš Vilniaus krašto kilę lietuviai—iš viso apie 50 žmonių. Šios ekskursijos dalyviai tą pačią dieną aplankė Rasų kapines ir ten ant D-ro Jono Basanavičiaus kapo uždėjo vainiką. Kitą dieną dalis ekskursantų išvyko į provinciją pas savo gimines, kiti liko švenčių praleisti Vilniaus lietuvių tarpe.

Balandžio 7 d. į Vilnių atvažiavo ekskursija iš Šiaulių — apie 30 žmonių. Ir šios ekskursijos vieni dalyviai šventes praleido Vilniuje, kiti išvažiavo kitur.

Iš atskirai atvažiavusių asmenų teko pastebėti šie: Kūno Kultūros Rūmų direktorius Augustauskas, Savanorių Kūrėjų Sąjungos pirmininkas Gužas, Lietuvos skautų šefo pavaduotojas Dr. Alekna, rašytojas Petras Cvirka, skulptorius Mikėnas, prof. Balčikonis ir kt.

Be to, Velykų šventėms į Vilnių buvo atvykęs ir buvo atsilankęs „Aido“ redakcijoje Rygos lietuvių laikraščio „Lietuvių Balso“ vyriausias redaktorius Vronevskis.

Red. Cat-Mackevičius sugrįžo iš Berezos

Prieš porą savaičių į Kartuzų Berezą išvežtas Vilniaus lenkų laikraščio „Słowo“ vyriausias redaktorius Stanislovas Cat-Mackevičius jau yra laisvas. Jis iš Berezos išleistas balandžio 8 dieną.

Sugrįžęs į Vilnių red. Cat-Mackevičius laikraštyje „Słowo“ įdėjo pranešimą, kad jis iki šių metų rugsėjo 24 dienos pasitraukiąs iš žurnalistinio ir publicistinio ir politinio darbo. Į jo vietą būsiąs surastas kitas redaktorius.

Lietuviški vakarai neįvyko

Vilniaus Lietuvių Meno ir Literatūros Draugija ir Vilniaus lietuvių artistų mėgėjų būrelis norėjo Velykų švenčių metu Švenčionių apskrityje surengti keletą lietuviškų vakarų. Vakarai buvo pasiruošta surengti balandžio 10—16 dienomis Švenčionyse, Švenčionėliuose, Strūnaityje, Melagėnuose, Tverečiuje ir Adutiškyje. Deja, tie vakarai neįvyko, nes negauti Švenčionių apskrities storastos leidimai. Visur būtų buvusi vaidinama Vilniuje ne kartą vaidinta komedija „Išmakė“.

Išėjo paskutinė Dr. Šlapelio žodyno dalis

Šiomis dienomis Vilniuje pabaigta spausdinti D-ro Jurgio Šlapelio paruošto lenkiško lietuvių kalbos žodyno paskutinioji dalis.

Žodynas turi iš viso 608 puslapius. Išleistas autoriaus lėšomis.

Redakcijos atsakymai

Klajūnui. Korespondencija neįdėta todėl, kad ji gauta labai vėlai. Kitą kartą prašome apie visokius įvykius pranešti kuo greičiausiai.

Konkurentui. Laikraštį siunčiame. Jau išsiųsta du kartu. Ar gavai?

A. Dunduliui. Dėl pinigų prašome paaiškinti smulkiau.

Mylimui. Nemalonūs dalykai. Tikėkimės, kad jie geruoju pasitaisys.

Nerytei. Dėl jūsų paklausimo reikėjo nemaža šen bei ten teirautis ir todėl atsakome kiek vėliau. Tas laikraštis leidžiamas Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Adresą nurodėme. Į kitus paklausimus dėl ne mūsų pareinančių priežasčių atsakyti negalime. Tą laikraštį išsirašę, galėsite ir kai kurių kitų laikraščių adresus sužinoti.

Vyčiui. Dėl pirmojo paklausimo prašome parašyti smulkiau.

Žvaigždei. Negalėsime įdėti.

St. Talat-Kelpšai. Pastabos ir nurodymai pamatuoti. Dėkojame.

Fel. Garlai. Laikraštį siuntinėsime. Bet pinigų dar negavome.

B. Gaidamavičiui. Laikraštis nesulaikytas. Cinko skardos (blėkos) galite įsigyti patarpininkavus bet kuriam kooperatyvui.

Lietuviui. Malonu, kad tokia graži pradžia. Bet tuo tarpu lauksime, kai šį tą surengsite ir pasirodysite plačiau.

Juknai. Į teisinius ir ūkinius paklausimus atsakome tik „Aido“ prenumeratoriams, kurie nurodo savo tikslų adresą. Tamstai atsakyme negalėsime duoti, nes tamsta šių sąlygų neišpildai.

Atsiųsta paminėti

Albinas Žukauskas. **Žemė plaukia į pietus.** Novelės. Vilnius, 1939 metai 206 pusl. Išleido „Lietuviškas Baras“. Viršelį piešė grafikas Vl. Drėma. Knygos kaina nepažymėta.

Versmė. Vienkartinis dailės ir literatūros leidinys. Vilnius, 1939 m. 64 pusl. Kaina 50 sk. Redaktorius ir leidėjas Jonas Karosas.

„Калосьсе“. Nr. 1(18). 60 pusl. Gudų lieteratūros, mokslo ir visuomenės žurnalas.

Klaipėdiškių pabėgėlių minia artimiausioje prie Klaipėdos krašto Kretingos stotyje

Ispanija po karo

Prieš Velykas buvo pranešta, kad Ispanija prisideda prie prieškomunistinio bloko. Dabar tan blokan įeina Vokietija, Italija, Japonija, Vengrija ir Ispanija. Ispanijos žingsnis nieko nenustebino, tačiau nemaloniai palietė Prancūziją, kuri šiuo metu norėtų turėti su ja kuo geriausius santykius. Be to, eina gandai, kad Italijos karo laivyno dalis stovi Kadikse ir kad jan buvo iškelta net kariuomenė. Apie italų savanorių atšaukimą iš Ispanijos jau nė nekalbama, visi laukia iškilmingo gen. Franko įėjimo Madridan, kuris įvyksiąs gegužės pradžioje. Tik po tų iškilmių esą būsią galima galvoti apie italų išsikraustymą tėviškėn. Iš viso matyti, kad Ispanija vis labiau linksta Italijos ir Vokietijos pusėn ir tai neramina Angliją ir ypač Prancūziją.

— Atsistatydino ligšiolinis didžiausio Lietuvoje dienraščio „Lietuvos Aido“ vyriausias redaktorius Alantas-Jakševičius. Į jo vietą paskirtas žinomas biografas ligšiolinis Valstybės Prezidento A. Smetonos sekretorius A. Merkelis.

— Naujai paskirti Lietuvos ministru pirmininku gen. J. Černius ir vidaus reikalų ministru gen. Skučas perėjo atsargon. Lietuvos generalinio štabo viršininku paskirtas gen. Pundzevičius.

— Kelios Lenkijos autobusinio susisiekimo bendrovės jau stengiasi išsirūpinti koncesijos autobusų susisiekimui tarp Lenkijos ir Lietuvos. Manoma, kad jau šio mėnesio gale ims kursuoti autobusai trimis ruožais: Suvalkai — Marijampolė — Kaunas, Vilnius — Maišogala — Jonava — Kaunas ir Švenčionys — Panevėžys. Tos linijos tuo tarpu turės atstoti geležinkelių susisiekimą, kuris ateityje turės būti išplėstas.

— Kovo 31 d. Karaliaučiuje mirė Ukmergės dekanas ir klebonas kun. Leonas Špokevičius. Palaidotas Ukmergėje.

— Kaune įvyko tarpvalstybinės moterų krepšinio rungtynės tarp Lietuvos ir Latvijos. Lietuvės nugalėjo latves 27:7. Tarpmiestinėse rungtynėse Kaunas — Ryga lietuvės taip pat nugalėjo 27:9.

— Lietuvos pasiuntinybės Prancūzijoje patarėjas dr. Ladas Natkevičius paskirtas Lietuvos nepaprastu pasiuntiniu ir įgaliotu ministru Sovietų Rusijai.

— Lietuvos užsienių reikalų ministerijos kanceliarijos viršininkas dr. Jatulis paskirtas Lietuvos konsulu Charbine, Mandžiuko valstybėje.

Sveikinama Lietuvos vyriausybė

Naujoji Lietuvos vyriausybė gauna daug sveikinimų. Ją sveikina ne vien Lietuvos visuomenė, bet ir kitų valstybių atsakingi asmens. Pavyzdžiui, Prancūzijos ministras pirmininkas Daladieras prieš Velykas yra atsiuntęs Lietuvos ministrui pirmininkui brig. gen. J. Černiui tokią sveikinimo telegramą:

„Prašau Jus priimti mano nuoširdžiausius linkėjimus Jūsų paskyrimo aukštoms ministro pirmininko pareigoms proga“.

Iš Lietuvos visuomenės tarpo naująją vyriausybę daugiausia sveikina įvairios organizacijos. Ta proga jos pasižada visais būdais saugoti Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę. Kaip Kauno laikraščiai rašo, Skuodo miesto ir apylinkės kūrėjai savanoriai, sveikindami vyriausybę, šitaip pareiškė:

„Mes kūrėjai-savanoriai esame pasirengę stoti antrą syk už tėvynės laisvę. Mes eisime, viską aukodami jos labui. Nors tai *kainotų* daug kraujo ir gyvybės“.

Iš kitur organizacijų sveikinimai tokie:

„Linkime sėkmingai suburti visas lietuvių kuriamąsias jėgas bendram tėvynės labui“.

„Vyriausybės užsimojimus ir žingsnius lydės mūsų pasiryžimai, energija ir vieningas darbas. Mes su vyriausybe, su visa tauta“.

Vokiečiai ruošia dirvą

Jau anksčiau buvo minėta, kad tuojau po Klaipėdos atplėšimo nuo Lietuvos, Hitleris išvyko į savo rezidenciją Berchtesgadene, kur išbus iki balandžio 19 dienos, maršalas Geringas išvyko į Italiją, o propagandos mistras Gebelsas leidosi aplankyti visą eilę Balkanų valstybių, pasiekė Egiptą, nepamiršo ir Turkijos.

Žodžiu, Geringas Italijoje, o Gebelsas Balkanuose važinėja ne poilsiui ir įspūdžių ieškodami, bet ruošia dirvą.

Popiežius Pijus XII prabilo

Velykų pirmąją dieną Šv. Tėvas skaitė pirmąjį savo pamokslą, kuris buvo laukiamas, nes buvo tikėtasi, kad jame būsią paliesti ir socialiai klausimai.

Pamokslo pradžioje šv. Tėvas pabrėžė, kad žmonija šiuo metu labiausiai trokšta taikos. Tačiau taikos nėra, nes mūsų žemės vaikai labai dažnai kovoja savo tarpe dėl partijų gerovės, o darbo stoka verčia juos klausyti tų, kam rūpi ardomasis darbas. Nebus taikos, jei tautos viena kitos nenorėsiančios gerbti, reikalų tenkinti, jei sutartis, iškilmingai sudaromas, tuojau laužys. Toks darbas ardo tarpusavį pasitikėjimą, o be jo negalimas joks tautų nusiginklavimas. Kaip be tvarkos nėra ramybės, taip ir be teisėtumo jos neturėsime. Teisėtumas liepia klausyti valdžios, bet teisėtumas taip pat įsako leisti įstatymus, kurie suteiktų visiems gerovę, suaugtų kiekviena šeima ir žmogaus asmenybė ir šios žemės turtus tarp visų teisingai paskirstytų.

Popiežius baigdamas kviečia paskirus asmenis, ištisas tautas ir jų vairuotojus ieškoti ramybės ir taikos teisėtume, gailestingume ir Kristaus moksle, kuris turi visus vienyti ir vesti šviesiais civilizacijos ir pažangos keliais.

Prancūzija labai vertina Lietuvos užsienių politiką

„Lietuvos Aido“ korespondentas iš Paryžiaus praneša, kad tenykščių politikų sluoksniuose, kurie yra gerai painformuoti, Lietuvos užsienių politika, remiama neutralumo ir visiškos nepriklausomybės dėsniais, yra labai vertinama. Ir prancūzams yra aišku, kad mažoms valstybėms, o ypač tokioms, kaip Lietuva, yra tiksliausia ir teisingiausia toji užsienių politikos linija, kuri savo artimųjų didžiųjų kaimynų atžvilgiu laikosi neutralumo.

Didžiųjų jėgų susirėmime mažos valstybės jėgos nedaug tegalinčios nusverti, bet galinčios labai skaudžiai nukentėti. Todėl joms yra geriausias kelias — laikytis neutralumo, kiek tik galima. Tik yra suinteresuoti, kad toks neutralumas nebūtų pažeistas iš stipresniųjų pusės.

Todėl, pavyzdžiui, Anglija ir Prancūzija jau seniai yra pasiryžusios ginti ir Belgijos ir Olandijos neutralumą, net ir tuo atveju, jei šių valstybių vyriausybės to oficialiai ir neprašytų. Esą, atrodo, kad Lietuvos neutralumas tarp Vokietijos ir Lenkijos turi būti griežtai saugojamas. Nepuolimo paktas su Vokietija ir toks pat paktas su Lenkija Lietuvai esą naudingi. Jie ir bendrai yra naudingi.

„AIDO“ REDAKCIJA ir ADMINISTRACIJA: Wilno, ul. Dąbrowskiego 5 — 1. Telefonas 29-59. Administracija priima nuo 9 iki 13 ir nuo 16 iki 18

REDAKCIJA gaunamus straipsnius ir korespondencijas taiso ir trumpina savo nuožiūra. Nespausdintų korespondencijų ir smulkesnių straipsnių redakcija nesaugo. Rankraščių savo lėšomis negrąžina.

PRENUMERATA: Metams — 3 auks. Užsienyje — 3 doleriai. Atskiro numerio kaina 10 skatikų. Užsienyje dvigubai. Skelbimų kaina: ... tirtame puslapy — 20 skatikų už eilutę.

Wydawca-Leidėjas Liudvikas Cicėnas. Drukarnia-Spaustuvė „RUCH“ Wilno, Tatarska 6. Telef. 21-83. Redaktor-Redaktorius Vincas Budrevičius.